

Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο

Τόμ. 6, Αρ. 1 (2013)

Τεύχος 6-7

παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο
διεθνής περιοδική έκδοση παιδαγωγικών προβληματισμών

Τεύχος, 6-7 2013

Η εξέλιξη της μορφωτικής πολιτικής στα πρώτα χρόνια της Οκτωβριανής επανάστασης: Η συμβολή του Λένιν.

Αντώνης Παπαϊκονόμου

doi: [10.12681/revmata.31132](https://doi.org/10.12681/revmata.31132)

Copyright © 2022, Αντώνης Παπαϊκονόμου

Άδεια χρήσης [##plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-sa4##](https://plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-sa4#).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπαϊκονόμου Α. (2022). Η εξέλιξη της μορφωτικής πολιτικής στα πρώτα χρόνια της Οκτωβριανής επανάστασης: Η συμβολή του Λένιν. *Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο*, 6(1), 91-110. <https://doi.org/10.12681/revmata.31132>

Η εξέλιξη της μορφωτικής πολιτικής στα πρώτα χρόνια της Οκτωβριανής επανάστασης: Η συμβολή του Λένιν.

Αντώνης Παπαοικονόμου*

papaoiko@sch.gr

Abstract

The seizure of power in Russia by Bolsheviks in October 1917 is characterized by Lenin's efforts to rebuild radically the state and Russian society. On the one hand stand the workers and farmers who opposed to urban dominance and landholders while on the other the efforts of central power to strengthen diplomatic and political relations of Soviet Union with other countries and to consolidate peace. Basic aim of Lenin's polity was the internalization of revolution all over Europe, having Germany as his main target. In this context Bolsheviks with Lenin as their leader took initiatives to highlight educational and cultural duties which they should carry out in order to expropriate lands of landholders during tsarist regime and to consolidate the new power, based on the soviets of workers, which would count on the masses and would express their economic and social interests.

Περίληψη

Η περίοδος από την κατάληψη της κεντρικής πολιτικής εξουσίας στη Ρωσία από τους μπολσεβίκους τον Οκτώβριο του 1917 χαρακτηρίζεται από τις προσπάθειες του Λένιν για τη ριζική αναδόμηση του κράτους και της ρωσικής κοινωνίας. Από τη μία ξεχωρίζουν οι εργάτες και οι αγρότες που εναντιώθηκαν στην αστική κυριαρχία και στους γαιοκτήμονες και από την άλλη οι προσπάθειες της κεντρικής εξουσίας να ενδυναμώσουν τις διπλωματικές και πολιτικές σχέσεις της Σοβιετικής Ένωσης με τις άλλες χώρες και να εδραιώσουν την ειρήνη. Βασικός στόχος της πολιτικής του Λένιν αποτελεί η διεθνοποίηση της επανάστασης σε όλη την Ευρώπη, με άμεσο στόχο τη Γερμανία. Στα πλαίσια αυτά οι μπολσεβίκοι με πρωτεργάτη το Λένιν πήραν πρωτοβουλίες για την ανάδειξη των μορφωτικών καθηκόντων που έπρεπε να πράξουν με στόχο την απαλλοτρίωση των γαιών των γαιοκτημόνων της τσαρικής περιόδου και την εδραίωση μιας νέας εξουσίας, βασισμένη στα σοβιέτ των εργατών, που θα βασίζεται στις λαϊκές μάζες και που θα εκφράζει τα οικονομικά και κοινωνικά τους συμφέροντα.

Όροι κλειδιά: Λένιν, εκπαιδευτική πολιτική, επανάσταση, μπολσεβίκοι, μορφωτικοί μετασχηματισμοί

Ιστορικό πλαίσιο

Ο φορέας που έχει καθήκον σύμφωνα με το Λένιν να παρέμβει έτσι ώστε να μπορέσουν οι καθυστερημένες πολιτικά μάζες της αγροτιάς να ανταπεξέρθουν στις απαιτήσεις της οκτωβριανής επανάστασης του 1917, είναι η εργατική τάξη στο σύνολο της. Σύμφωνα με το Λένιν: «Δεν μπορούμε να ελπίζουμε ότι το προλεταριάτο του χωριού έχει καθαρή και σταθερή συνείδηση των συμφερόντων του. Αυτό μπορεί να το κάνει μόνο η εργατική τάξη και κάθε προλετάριος, έχοντας συνείδηση των μεγάλων προοπτικών, πρέπει να νιώσει ότι είναι καθοδηγητής και να οδηγήσει τις μάζες. Το προλεταριάτο πρέπει να γίνει τάξη κυρίαρχη με την έννοια της καθοδήγησης όλων των εργαζομένων, και τάξη κυρίαρχη από πολιτική άποψη» (Εισήγηση για την οικονομική κατάσταση των εργατών της Πετρούπολης και τα καθήκοντα της εργατικής τάξης στη συνεδρίαση του εργατικού τμήματος του Σοβιέτ Πετρούπολης των εργατών και στρατιωτών βουλευτών)¹. Επίσης σε άλλο σημείο αναφέρει ότι «ανάμεσα στους προλετάριους υπάρχουν στοιχεία πανικόβλητα, απομονωμένα, που φαντάζονται πως πρέπει να περάσουν από το απαίσιο σχολείο της αστικής τάξης. Αυτή η προκατάληψη – που είναι κατά τη γνώμη του από τις πιο απαίσιες αστικές προκαταλήψεις – διατηρήθηκε περισσότερο από τις άλλες, εξαλείφεται όμως και θα εξαλειφθεί οριστικά. Και είμαστε βέβαιοι πως

---

* Καθηγητής Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας

με κάθε νέο βήμα της Σοβιετικής εξουσίας θα ξεχωρίζει ένας όλο και πιο μεγάλος αριθμός ανθρώπων, απαλλαγμένων οριστικά από την παλιά αστική προκατάληψη, πως δήθεν ο απλός εργάτης και αγρότης δεν μπορεί να κυβερνά το κράτος. Μπορεί, και θα μάθει, αν το πάρει απόφαση να κυβερνήσει!» (Εκθεση δράσης της Κεντρικής Επιτροπής στο 8ο Συνέδριο του ΚΚΡ)ⁱⁱ.

Σύμφωνα με το Λένιν τα εκατομμύρια των ανθρώπων που συμμετείχαν στο επαναστατικό κίνημα του Οκτώβρη του 1917, δείχνουν με την πρακτική τους ότι η επαναστατική πείρα που έχουν αποκτήσει είναι ο ακρογωνιαίος λίθος στον οποίο βασίζεται η εμπιστοσύνη του για τις πολιτικές και μορφωτικές τους δυνατότητες. Δεν είναι όμως η μοναδική βάση αυτής της εμπιστοσύνης. Παράλληλα οι μάζες δείχνουν μια πρωτόγνωρη ικανότητα αυτοσυνείδησης, κριτικής εξέτασης των αδυναμιών τους και συγκεκριμένη προσπάθεια να τις ξεπεράσουν. Δεν επαναπαύονται στην πολιτική επαναστατική τους πρακτική: «οι εργάτες δεν θα ξεχάσουν ούτε στιγμή ότι τους χρειάζεται η δύναμη της γνώσης. Ο εξαιρετικός ζήλος που δείχνουν οι εργάτες για τη μόρφωση, ο ζήλος που δείχνουν ακριβώς τώρα αποδεικνύει ότι σε αυτό το ζήτημα δεν μπορούν να υπάρχουν πλάνες στις γραμμές του προλεταριάτου. Οργανωτική όμως δουλειά μπορεί να κάνει και ο απλός εργάτης και ο αγρότης που ξέρει γράμματα, ξέρει τους ανθρώπους και έχει πρακτική πείρα. Υπάρχουν ένα σωρό τέτοιοι άνθρωποι μέσα στον «απλό λαό», για τον οποίο οι αστοί διανοούμενοι μιλάνε αφ' υψηλού και περιφρονητικά. Υπάρχει μια ανέπαφη ακόμη και πλουσιότατη πηγή τέτοιων ταλέντων μέσα στην εργατική τάξη και στην αγροτιά» (Πως θα οργανώσουμε την άμλλα;)ⁱⁱⁱ. Στο παραπάνω απόσπασμα ο Λένιν κάνει έναν σημαντικό διαχωρισμό ανάμεσα στις θεωρητικές και γενικού τύπου γνώσεις από τη μια μεριά και τις γνώσεις που αποκτούν οι εργάτες και οι αγρότες από την καθημερινή τους ζωή, τις οποίες μπορούν να εφαρμόσουν πρακτικά από την άλλη μεριά. Αυτός ο διαχωρισμός είναι σημαντικός διότι δείχνει τον αναγκαίο δεσμό ανάμεσα στη θεωρία και την πράξη, δείχνει ότι οι εργάτες δεν πρέπει παρασυρμένοι από τα προνόμια που απολάμβανε η αστική διάνοηση την προεπαναστατική περίοδο να υποτιμήσουν τον αναγκαίο ρόλο της διάνοησης. Ούτε βέβαια να πιστέψουν ότι οι θεωρητικές γνώσεις τους είναι άχρηστες και πρέπει να ξεκινήσουν από την αρχή, στη διάρκεια της οικοδόμησης της νέας κοινωνίας, της μεταβατικής προς τον κομμουνισμό. Στο άρθρο του στην Πράβντα «Πώς να οργανώσουμε την άμλλα» που γράφηκε το Δεκέμβρη του 1917 ο Λένιν αναφέρει: «Χωρίς τη συμβουλή, χωρίς τις καθοδηγητικές υποδείξεις των μορφωμένων ανθρώπων, των διανοουμένων, των ειδικών, δεν μπορούμε να τα βγάλουμε πέρα. Κάθε λίγο-πολύ έξυπνος εργάτης και αγρότης το καταλαβαίνει αυτό περίφημα, και οι διανοούμενοι μας δεν μπορούν να παραπονεθούν για έλλειψη προσοχής και συντροφικού σεβασμού από μέρους των εργατών και των αγροτών. Μα, άλλο πράγμα είναι η συμβουλή και η καθοδηγητική υπόδειξη, και άλλο πράγμα η οργάνωση της πρακτικής καταγραφής και του ελέγχου. Οι διανοούμενοι δίνουν πολύ συχνά θαυμάσιες συμβουλές και καθοδηγητικές υποδείξεις, αποδειχνόνται όμως μέχρι γελοίου, μέχρι ανοησίας, μέχρι αίσχους "κουλοί", ανίκανοι να εφαρμόσουν στη ζωή αυτές τις συμβουλές και υποδείξεις, να εφαρμόσουν πρακτικό έλεγχο, για να μετατρέπονται τα λόγια σε έργα. Να που δεν μπορούμε σε καμιά περίπτωση να τα βγάλουμε πέρα χωρίς τη βοήθεια και χωρίς τον καθοδηγητικό ρόλο των πρακτικών-οργανωτών, που προέρχονται από το "λαό", από τους εργάτες και από τους εργαζόμενους αγρότες "Τα σταμνιά δεν τα ψήνουν οι Θεοί" - αυτή την αλήθεια πρέπει να τη βάλουν καλά-καλά στο μυαλό τους οι εργάτες και οι αγρότες»^{iv}. Η εμπιστοσύνη του Λένιν στη μορφωτική δύναμη των μαζών στηρίζεται στην επαναστατική πείρα που απέκτησαν κατά τη διάρκεια της προσπάθειας να μετασχηματίσουν τη ρωσική κοινωνία όπως επίσης και από την ικανότητα τους να αντιλαμβάνονται τις ελλείψεις τους και να προσπαθούν να τις καλύψουν.

Η ζύμωση που ακολούθησε μέσα στις τάξεις του εργατικού και του αγροτικού κινήματος στη Ρωσία οδηγεί το Λένιν σε μια πιο αναλυτική προσέγγιση του ζητήματος της μόρφωσης των μαζών. Το κύριο πρόβλημα του ήταν η εύρεση του δρόμου μέσα στον οποίο οι καταπιεζόμενες και εκμεταλλευόμενες μάζες πολιτικοποιούνται, μορφώνονται και χειραφετούνται: «Σε μας όμως, όπως και σε όλους τους ειλικρινείς φίλους της τάξης των καταπιεζόμενων, τα έσχατα μέτρα αντίστασης των εκμεταλλευτών μόνο χαρά μπορούν να προκαλούν, γιατί εμείς δεν περιμένουμε να ανδρωθεί και να ωριμάσει το προλεταριάτο για την εξουσία με συμβουλές και νουθεσίες, ούτε στο σχολείο των γλυκανάλατων κηρυγμάτων ή των μεγα-

λόστομων παραινέσεων, αλλά μέσα στο σχολείο της ζωής, στο σχολείο της πάλης. Το προλεταριάτο, για να γίνει κυρίαρχη τάξη και να νικήσει οριστικά την αστική τάξη, πρέπει να το διδαχτεί αυτό, γιατί από πούθενά δεν πρόκειται να πάρει μονομιάς αυτή τη γνώση. Πρέπει όμως να διδαχτεί μέσα στον αγώνα... Οι εκμεταλλεζόμενοι δυναμώνουν, ανδρώνονται, αναπτύσσονται, μαθαίνουν, πετάνε από πάνω τους τον "πανάρχαιο Αδάμ" της μισθωτής δουλειάς, στο βαθμό που αναπτύσσεται η αντίσταση των εχθρών τους - των εκμεταλλευτών» (Οι τρομοκρατημένοι από την κατάρρευση του παλιού και οι αγωνιζόμενοι για το καινούργιο)^v.

Η έννοια του σχολείου δεν ταυτίζεται με την έννοια των σχολικών μηχανισμών. Ο Λένιν χρησιμοποιώντας τη λέξη σχολείο εννοεί τη διαδικασία, την ιστορική διαδρομή μέσα από την οποία κατακτούν οι εργαζόμενες μάζες τη μόρφωση που τις απελευθερώνει από τη μισθωτή εργασία. Το «σχολείο της ζωής», ή αλλιώς το «σχολείο της πάλης» μπορούν να προσφέρουν τη μόρφωση της απελευθέρωσης που είναι σύμφωνα με το Λένιν ανώτερη μορφή. Κύριος στόχος της νέας κοινωνίας που δημιουργείται είναι ο μετασχηματισμός της πραγματικότητας, η αλλαγή και η ικανότητα των λαϊκών τάξεων «να τα ξέρουν όλα, να μπορούν να κρίνουν για όλα, να τα κάνουν όλα συνειδητά».

Για να πραγματοποιηθεί ο παραπάνω στόχος ο Λένιν επικεντρώθηκε στην πάλη των μαζών στο εσωτερικό των σχολικών μονάδων. Η συγκεκριμένη περίοδος η οποία χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια της ανατροπής της αστικής κυριαρχίας σε ολόκληρη την κοινωνία, απαιτεί και την ανατροπή των συσχετισμών δύναμης εντός των σχολείων. Το νέο σχολείο πρέπει να αντιστοιχεί στη φάση της μεταβατικής κοινωνικής μορφής του σοσιαλισμού και με κανένα τρόπο δεν πρέπει να διατηρήσει την εικόνα του παλιού αστικού σχολείου με «τις συμβουλές, τις νουθεσίες, τα γλυκανάλατα κηρύγματα και τις μεγαλόστομες παραινέσεις». Το παραπάνω χαρακτηριστικό του παλαιού καθεστώτος σε συνδυασμό με την απόρριψη της στερεοτυπίας, της μονοτονίας και της ομοιομορφίας από τα πάνω όσον αφορά την άμιλλα, αποτελούν τη φυσιογνωμία της νέας σοσιαλιστικής κοινωνικής οργάνωσης. Κατά τη γνώμη του δεν αποτελεί ουτοπία ο συνδυασμός συγκεντρωτισμού και πρωτοβουλίας: «Η Κομμούνια του Παρισιού έδωσε ένα μεγάλο πρότυπο συνδυασμού της πρωτοβουλίας, της αυτοτέλειας, της ελεύθερης κίνησης, της έξαρσης από τα κάτω – με τον εθελοντικό, ξένο προς την στερεοτυπία, συγκεντρωτισμό. Τα σοβιέτ μας τραβάν τον ίδιο ακριβώς δρόμο»^{vi}. Το τρίτο χαρακτηριστικό που απαιτείται για να είναι αποτελεσματική η επανάσταση και να μην μείνει ανολοκλήρωτη όπως η Παρισινή Κομμούνια το 1871 είναι η πειθαρχία, όχι όμως μια στρατιωτικού τύπου πειθαρχία, αλλά μια πειθαρχία των εργαζόμενων μαζών. Η επανάσταση του 1917 θα έχει την ίδια κατάληξη με αυτή του 1871 χωρίς την πειθαρχία, σύμφωνα με το Λένιν, ένδοξο παράδειγμα στην ιστορία του προλεταριάτου αλλά χαμένη ευκαιρία. Η στρατιωτική πειθαρχία και η πειθαρχία του καπιταλισμού δεν μπορούν να αποτελέσουν το μέσο για την υπερνίκηση της αντίστασης των εκμεταλλευτριών τάξεων. Η αντίσταση θα υπερνικηθεί με τη δύναμη των μαζών, που στηρίζεται στη συνειδητή πειθαρχία. Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος πρέπει οι ίδιες οι μάζες να χρησιμοποιήσουν τις κατακτήσεις της τεχνικής και του πολιτισμού, τις οποίες τις κατέχουν οι αστοί διανοούμενοι, αυτοί που αρνούνται να συνεργαστούν με τη Σοβιετική εξουσία και μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος θα μπορούσαν να τις προσφέρουν στις μάζες. Αυτές οι μάζες έχουν πλέον το δικαίωμα να τις «απαλλοτριώσουν», διότι δεν έχουν ούτε το χρόνο αλλά ούτε τη δυνατότητα να τις παράγουν από την αρχή.

Εξαιτίας των πολιτικών εξελίξεων στο διπλωματικό πεδίο η εμπιστοσύνη με την οποία αντιμετώπιζε ο Λένιν την πρωτοβουλία των μαζών για την ανατροπή της αστικής κυριαρχίας μπήκε σε διαδικασία αμφισβήτησης και κρίσης. Η συνθήκη του Μπρεστ – Λιτόβσκ είναι το πραγματικό αποτέλεσμα της γενικότερης εξάντλησης των ρωσικών στρατευμάτων από τις συγκρούσεις και της απώλειας μεγάλου μέρους των εδαφών της πρώην τσαρικής αυτοκρατορίας. Επιπρόσθετοι λόγοι ήταν η συμπίκνωση της αδυναμίας των λαϊκών μαζών να πραγματοποιήσουν την επανάσταση στην Ευρώπη, η αδυναμία της αγροτιάς της Ρωσίας (που ήταν η κύρια δεξαμενή του στρατού) να σηκώσει το βάρος ενός επαναστατικού πολέμου, οι ανεπάρκειες της ρωσικής εργατικής τάξης να λύσει το πρόβλημα του επισιτισμού και η αδυναμία των μαζών να χρησιμοποιούν τις κατακτήσεις του πολιτισμού και της τεχνικής για την αποτελεσματική λειτουργία της παραγωγής, με δεδομένη την άρνηση συνεργασίας της αστικής διάνοησης με τη Σοβιετική εξουσία.

Τα παραπάνω προβλήματα αναγκάζουν το Λένιν να στηρίζει την κλασική για τη μαρξιστική παράδοση θέση για την αναγκαιότητα της πρωτοπορίας του προλεταριάτου: «Γιατί η Σοβιετική εξουσία δεν είναι τίποτε άλλο, παρά η οργανωτική μορφή της δικτατορίας του προλεταριάτου, της δικτατορίας της πρωτοπόρας τάξης που ανεβάζει σε ένα δημοκρατισμό, σε αυτοτελή συμμετοχή στη διακυβέρνηση του κράτους δεκάδες και δεκάδες εκατομμύρια εργαζόμενους και εκμεταλλεζόμενους, που με την ίδια τους την πείρα μαθαίνουν να βλέπουν την πειθαρχημένη και συνειδητή πρωτοπορία του προλεταριάτου σαν τον πιο σίγουρο αρχηγό τους» (Τα άμεσα καθήκοντα της Σοβιετικής Εξουσίας)^{vii}. Η αναφορά της κεντρικής Σοβιετικής εξουσίας ως μοναδικής οργανωτικής μορφής της δικτατορίας του προλεταριάτου οδηγεί στην αναγκαιότητα της διαμεσολάβησης της μορφωτικής και πολιτικής ανόδου των μαζών από τον κρατικό μηχανισμό. Ο κύριος στόχος πλέον διαφοροποιείται και από το «να τα ξέρουν όλα, να μπορούν να κρίνουν για όλα και να τα κάνουν όλα συνειδητά» πλέον οι μάζες πρέπει «να βλέπουν την πειθαρχημένη και συνειδητή πρωτοπορία του προλεταριάτου σαν το πιο σίγουρο αρχηγό τους». Η κρατική διαμεσολάβηση που επιδίωξε ο Λένιν εκφράστηκε με την αναγκαιότητα της αλλαγής του περιεχομένου του Τύπου, ο οποίος ήταν ανάγκη να γίνει μέσο μόρφωσης με έμφαση στα καθημερινά ζητήματα της οικονομίας με στόχο τη μορφωτική άνοδο των μαζών. Με τον τρόπο αυτό αποσύνδεσε την πολιτική από την οικονομία βάζοντας εμπόδια στην ολοκληρωμένη κατανόηση εκ μέρους των μαζών των στρατηγικών στο πολιτικό πεδίο.

Η εκπαιδευτική πολιτική του Λένιν

Ο Λένιν επηρεάστηκε βαθιά από το μαρξιστικό ιδεώδες μιας «αταξικής» κοινωνίας. Το έθνος το οποίο ήθελε να δημιουργήσει στη θέση της παλιάς «αυτοκρατορικής Ρωσίας» θα βασιζόταν στην εργατική τάξη με τη μορφή των «σοβιέτ» (συμβούλια εργατών όπου οι αποφάσεις λαμβάνονταν συλλογικά και δημοκρατικά). Βασικό ρόλο στην αναδόμηση της κοινωνίας κατά τη γνώμη του Λένιν ήταν η εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα η κοσμοθεωρία του βασιζόταν σε τέσσερις βασικούς άξονες:

Η θεωρία της αξίας

Ποιες δεξιότητες και τι είδους γνώση αξίζει να διδαχθεί; Ποιοι είναι οι σκοποί της εκπαίδευσης;

Ως Μαρξιστής, ο Λένιν υιοθέτησε την εκπαίδευση για ολόκληρο το πληθυσμό, ο οποίος πριν την επανάσταση κυριαρχούνταν από το βασικό αναλφαβητισμό και τις δεισιδαιμονίες^{viii}. Ως μια προβιομηχανική κοινωνία σε έναν βιομηχανοποιημένο κόσμο, ο Λένιν ήθελε το Σοβιετικό κράτος να εκπαιδεύει άτομα σε επαγγελματικές και τεχνικές δεξιότητες για να ωθήσει την ΕΣΣΔ στη βιομηχανική εποχή. «Η ακρογωνιά λίθος της εργασίας ενός κομμουνιστή για την εκπαίδευση (και για τους εκπαιδευτικούς θεσμούς) θα πρέπει να είναι οι προσπάθειες του να οργανώσει τον κατάλογο των ειδικών, η ικανότητα του να τους βρει, να χρησιμοποιήσει τις γνώσεις τους, να διασφαλίσει τη συνεργασία των εξειδικευμένων δασκάλων με την κομμουνιστική ηγεσία, και να επιβεβαιώσει πόσο έχει επιτευχθεί και τι έχει επιτευχθεί. Πρέπει να δείξει ότι μπορεί να προοδεύσει – ακόμη και αν γίνεται αργά και σε μικρή κλίμακα – από τη στιγμή που επιτυγχάνεται σε πρακτικά ζητήματα, έχοντας ως βάση την πρακτική εμπειρία»^{ix}.

Αυτή η έμφαση στην «πρακτική» εμπειρία είχε διττό σκοπό: ιδεολογικά, επέτρεψε στο Λένιν να στοιχειοθετήσει το επιχείρημα ότι η κατάσταση του εργάτη θα μπορούσε να επιτύχει τη βιομηχανική πρόοδο χωρίς την ανάγκη της καπιταλιστικής ιδιοκτησίας. Από την άλλη πλευρά, η εκπαίδευση της εργατικής τάξης με έμφαση στις επαγγελματικές δεξιότητες όπως επίσης και η προσπάθεια εξάλειψης του αναλφαβητισμού ενισχύουν τη δημοσιότητα του και υποστηρίζουν το καθεστώς, το οποίο ήταν περικυκλωμένο από εχθρικές καπιταλιστικές δυνάμεις και ασκούσε μεγάλη αντίσταση εντός συνόρων. Νέοι και μορφωμένοι νέοι, μερικοί από τους πιο ενθουσιώδεις υποστηρικτές του νέου καθεστώτος ήταν οργανωμένοι στην Κομμουνιστική Νεολαία – μια ομάδα επιφορτισμένη από τη Σοβιετική ηγεσία να διδάξει τη βασική εκπαίδευση με βάση το Μαρξισμό – Λενινισμό. Οι άξονες της παραπάνω δράσης ήταν η εμφύσηση της συναίσθησης ότι η οικοδόμηση του σοσιαλισμού στη χώρα ήταν δυνατή και απαραίτητη και η ενδυνάμωση της πεποίθησης ότι οι εργάτες είναι μέρος του παγκόσμιου προλεταριάτου το οποίο αποτελεί τη βάση της επανάστασης σε όλες τις χώρες.

Για τη διευκόλυνση της μάθησης ατόμων χωρίς εμπειρία στην ανάγνωση, το Σοβιετικό καθεστώς υπό την εποπτεία του Λουντασάρσκι εξέδωσε διάταγμα απλοποίησης του Ρωσικού Κυριλλικού αλφαβήτου έτσι ώστε να γίνει πιο προσβάσιμο στον πληθυσμό. Είναι προφανές ότι μια τέτοια κίνηση ενδυνάμωσε τα επίπεδα γραμματισμού στη Σοβιετική κοινωνία.

Θεωρία της γνώσης

Τι είναι η γνώση; Πόσο διαφέρει από την πίστη; Τι είναι το λάθος; Τι είναι το ψέμα;

Το νέο Σοβιετικό καθεστώς έκανε λίγες προσπάθειες για να θέσει τα όρια ανάμεσα στη γνώση και στην πίστη όσον αφορά τη Μαρξιστική ορθοδοξία. Η γνώση για το Λένιν και τους μπολσεβίκους αντιστοιχούσε με την εγγραματοσύνη, την πίστη στη μαρξιστική ιστορία της ταξικής πάλης και των πρακτικών δεξιοτήτων που η μπουρζουαζία είχε αρνηθεί στους αγρότες. Για το Λένιν, ένας μορφωμένος εργάτης έπρεπε να αναγνωρίζει τη σχέση του όχι με τους Ρώσους συντρόφους του αλλά με τους Σοβιετικούς. Η ΕΣΣΔ αποτελούνταν από 15 διαφορετικές χώρες, πολλές από αυτές με τη δική τους γλώσσα, πολιτισμό και εθνική ομάδα η οποία είχε καταπιεστεί από το Ρωσικό αυτοκρατορικό καθεστώς. Μορφώνοντας τους φτωχούς με τη μαρξιστική εκδοχή της ιστορίας, ο Λένιν έλπιζε ότι ο νέος «Σοβιετικός» άνθρωπος θα απαρνιόταν όλες τις σχέσεις με την εθνικότητα του και θα δημιουργούσε αντί αυτού μια σχέση με τους άλλους εργαζόμενους σε όλες τις χώρες ενωμένοι σε μια κοινωνία χωρίς σύνορα^λ.

Η Σοβιετική ηγεσία δεν άφηνε χώρο για ιδεολογικά «λάθη» και «ψέματα». Αυτοί που αμφισβητούσαν το καθεστώς και ειδικά τη θεωρητική του βάση αντιμετώπιζονταν με περιφρόνηση. Αυτό το γεγονός όμως δεν ήταν εγγενές χαρακτηριστικό του Λενινισμού. Σύμφωνα με την κοσμοθεωρία του Λένιν οι αιτίες των παρεκτροπών από την επίσημη κομματική γραμμή εντοπιζονταν στην αμάθεια ή στη λαιμαργία. Καθήκον του λενινιστή ήταν να πολεμήσει τις «ανακρίβειες» της Ιστορίας όπως τουλάχιστον αυτή διδάσκονταν τα προηγούμενα χρόνια. Αντί αυτής προκρίθηκε η «αληθινή» ιστορία της ταξικής πάλης και της αριστοκρατικής καταπίεσης.

Η θεωρία της ανθρώπινης φύσης

Τι είναι η ανθρώπινη φύση; Πόσο διαφέρει από τα άλλα είδη; Ποια είναι τα όρια των ανθρωπίνων δυνατοτήτων;

Για το Λένιν και τους μπολσεβίκους ο κομμουνισμός δεν ήταν απλά μια πολιτική αλλά μια φιλοσοφική δύναμη. Οι βασικές διαφορές εντοπίζονται στις θεμελιώδεις απόψεις για την ανθρώπινη φύση, το σκοπό της ανθρώπινης ύπαρξης και τον ορισμό της προόδου ο οποίος τίθεται στην καρδιά της θεωρίας της μαρξιστικής – λενινιστικής σκέψης σε αντιπαράθεση με την ατομοκεντρική φιλοσοφία. Όσον αφορά τη θεωρία του Λένιν για το τι ακριβώς ορίζει ένα ανθρώπινο ον οι απόψεις του διέφεραν από το Μαρξ σε πολύ λίγα σημεία. Στη Γερμανική Ιδεολογία ο Μαρξ όριζε την ανθρώπινη φύση ως εξής:

«Οι άνθρωποι διαφέρουν από τα ζώα εξαιτίας της αυτοσυνείδησης και της θρησκείας. Αρχίζουν να διαφοροποιούνται από τα ζώα μόλις ξεκινούν να παράγουν τα μέσα για την αυτοσυντήρησή τους, ένα βήμα που εξαρτάται από τη φυσική τους οργάνωση»^λ. Αφήνοντας κατά μέρος το λιμπεραλισμό του Χομπς και του Λοκ που ισχυρίζονταν ότι τα άτομα γεννιούνται εγγενώς καλά ή κακά, οι Μαρξιστές δείχνουν ότι το περιβάλλον του ατόμου επηρεάζεται πρωταρχικά από το χαρακτήρα τους. Μία «καλή» κοινωνία (δηλαδή, αυτή που καταργεί τις ταξικές διαφορές και κατέχει τα δικά της μέσα παραγωγής) θα έχει φυσικά και «καλούς» ανθρώπους καθώς το περιβάλλον τους υποστηρίζει. Αυτή η άποψη πιέζει του εκπαιδευτές ως μια από τις μεγαλύτερες επιρροές στη ζωή του παιδιού για να δημιουργήσουν το περιβάλλον όπου ανατρέφεται. Αυτή η πίεση είναι προφανής στη σκέψη του Vygotsky (δοκιμάζοντας να αυξήσουν τις ανθρώπινες δυνατότητες με τη στενή επαφή και αλληλεπίδραση δασκάλου – μαθητή) όπως επίσης και στη Σοβιετική Ένωση του Λένιν, καθώς οι αφοσιωμένοι εκπαιδευτικοί επιδίωκαν να δημιουργήσουν ένα περισσότερο δημοκρατικό περιβάλλον διδασκαλίας, το οποίο θα υποστήριζε όλους τους μαθητές ισότιμα και δεν θα προέβαλλε κάποιους εις βάρος κάποιων άλλων. Έτσι, θεωρητικά όλα τα άτομα θα μπορούσαν να επιτύχουν και όχι απλά οι επιλεγμένοι λίγοι.

Θεωρία της μάθησης

Τι είναι η μάθηση; Πώς αποκτώνται οι δεξιότητες και οι γνώσεις;

Λίγες αναφορές στα γραπτά του Λένιν δείχνουν τις απόψεις του για τον τρόπο με τον οποίο η μάθηση στη Σοβιετική Ένωση διέφερε από την παραδοσιακή τάξη του αστικού περιβάλλοντος. Στην πραγματικότητα, η χήρα του, Nadezdha Krupskaya, εστίασε σε μεγάλο βαθμό ως κομισάριος Παιδείας στην αναβάθμιση του εκπαιδευτικού υλικού και στην ανάπτυξη παρέχοντας έναν μεγάλο αριθμό βιβλίων σε τάξεις και σε βιβλιοθήκες. Αυτές οι κινήσεις διαφέρουν λίγο ως καθόλου από τις απόψεις του Λένιν καθώς και ο ίδιος εντόπισε το πρόβλημα της έλλειψης των βιβλίων, ενώ το άνοιγμα των βιβλιοθηκών ήταν βασική αρχή στο άρθρο του «Τι πρέπει να γίνει στη Δημόσια Εκπαίδευση». Φαίνεται ότι ο Λένιν είχε λίγες αντιρρήσεις για τη διδασκαλία με τον παραδοσιακό τρόπο, αλλά οι μαρξιστές ψυχολόγοι Lev Vygotsky, εμπνεύστηκαν από τα σοσιαλιστικά ιδεώδη που προβάλλονταν από το καθεστώς, και δοκίμασαν να αποδείξουν ότι η κομμουνιστική φιλοσοφία έπρεπε να εφαρμοστεί και σε γνωστικό επίπεδο. Ο Vygotsky ισχυρίστηκε ότι η στενή επαφή δασκάλου – μαθητή θα μπορούσε να είναι αποδοτικότερη των παραδοσιακών μεθόδων διδασκαλίας και πρόσθεσε ότι η μαρξιστική θεωρία θα ενδυναμωνόταν αν υποστηριζόταν από ερευνητικά δεδομένα και να μη μείνει μόνο ένα φιλοσοφικό επιχείρημα αρθρωμένο από διανοούμενους και θεωρητικούς^{xii}.

Η μάθηση διαμέσου του μαρξιστικού πρίσματος είναι η κατάκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων που έχουν ως απώτερο στόχο την καλύτερη του ατόμου ή ιδανικά όλης της κοινωνίας. Όπως ειπώθηκε και παραπάνω αυτές οι δεξιότητες μπορούσαν να αποκτηθούν σε επαγγελματικές σχολές ή με τη μέθοδο της μαθητείας. Υπήρχε μεγάλη έλλειψη τεχνικής εκπαίδευσης στις αρχές της ύπαρξης της Σοβιετικής Ένωσης, γεγονός που οδήγησε στην αφαίμαξη πολλών χρήσιμων εργατικών χεριών που θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην ανάπτυξη του νέου κράτους. Έτσι δόθηκε μεγάλη έμφαση στην ύπαρξη πρόσβασης σε βιβλιοθήκες όπου οι σοβιετικοί πολίτες θα μπορούσαν να μάθουν μόνοι τους για να επιτευχθούν έτσι οι εκπαιδευτικοί στόχοι του καθεστώτος.

Σε άρθρα του στην Πράβντα ο Λένιν έγραψε ότι η Ρωσία δεν έχει τις προκαταλήψεις των δυτικών δημοκρατιών, τις οποίες μάλιστα τις χαρακτήρισε σάπιες^{xiii}. Καταδικάζει την τάση των Αμερικάνων να παρουσιάζουν τις βιβλιοθήκες τους γεμάτες κόσμο και ανοικτές στους πάντες θεωρώντας κάτι τέτοιο τελείως παράλογο και ανέφικτο διότι απλά φρονεί ότι οι βιβλιοθήκες είναι ο χώρος εργασίας των λογίων και των διανοούμενων οι οποίοι μπορούν να εκτιμήσουν τα βιβλία. Την ανώριμη, κατά τη γνώμη του, αυτή αστική τάση τη χαρακτηρίζει απουσία «τάξης». Θεωρεί ότι χωρίς κανονισμούς οι οποίοι συζητούνται και οριοθετούνται από συγκεκριμένες και αρμόδιες επιτροπές, οι δημόσιες βιβλιοθήκες θα καταντήσουν χώρος αναρχίας και χάους όπου ο καθένας μπορεί να δανειζεται ό, τι θέλει χωρίς έλεγχο. Μέτρο της επιτυχίας των αστικών βιβλιοθηκών δεν είναι η κατοχή σπάνιων βιβλίων και σημαντικών χειρογράφων, αλλά ο αριθμός των βιβλίων που δανειζονται στο σπίτι και ο αριθμός των παιδιών που προσελκύονται στη βιβλιοθήκη για να διαβάσουν. Αντίθετα θεωρεί πετυχημένο το σύστημα της Σοβιετικής ένωσης το οποίο προστατεύει το θησαυρό γνώσης από τον όχλο (mob). Στη συνέχεια αναφέρει αριθμητικά δεδομένα από τη συχνότητα δανεισμού και τον αριθμό των βιβλίων της βιβλιοθήκης της Νέας Υόρκης. Η παρουσίαση συνεχίζεται με λεπτομερή περιγραφές της κίνησης των βιβλίων σε όλες τις βιβλιοθήκες της Νέας Υόρκης με στόχο την υποτίμηση της αστικής κοινωνίας της αφθονίας και την ανάδειξη μιας ποιοτικά ανώτερης σοβιετικής.

Το 1918 ο Λένιν εκφώνησε ένα λόγο στο πανρωσικό συνέδριο με αντικείμενο αποκλειστικά την εκπαίδευση^{xiv}. Έμφαση δόθηκε στη ψευδή υπόσταση των αστών οι οποίοι στηρίζονται δήθεν στην πλειοψηφία για την προβολή και την ανάδειξη των συμφερόντων τους. Η εκπαίδευση των αστών αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα της ψευδούς συνείδησης τους. Σύμφωνα με το Λένιν άποψη της μπουρζουαζίας αποτελεί το γεγονός ότι τα σχολεία θα έπρεπε να στέκονται πάνω από την πολιτική και να υπηρετούν την κοινωνία ως σύνολο. Στην ουσία τα σχολεία κατά το Λένιν ήταν το εργαλείο κυριαρχίας των αστών. Ήταν διαποτισμένα με το ελιτίστικο πνεύμα της μπουρζουαζίας με σκοπό την παροχή υπάκουων λακέδων στους καπιταλιστές και εργατών. Ο πόλεμος έδειξε ότι τα τεχνολογικά επιτεύγματα της σύγχρονης τεχνολογίας χρησιμοποιούνται ως μέσα εξόντωσης εκατομμυρίων εργατών και δημιουργίας απίστευτων κερδών για τους καπιταλιστές που είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία τεράστιων περιουσιών από την πολεμοκαπηλεία. Στόχος της εκπαίδευσης πρέπει να είναι ο αγώνας για την εξουδετέρωση της μπουρζουαζίας. Βασική αρχή της μπολσεβίκικης εκπαιδευτικής

πολιτικής αποτελεί η απόρριψη του χωρισμού της ζωής και της πολιτικής από την εκπαίδευση. Οι αστοί θεωρούν ότι η εκπαίδευση είναι μονοπώλιο και ότι αποτελεί εργαλείο επιβολής στους απλούς ανθρώπους χρησιμοποιώντας τη ύπουλα για να διαλύσουν τον κοινωνικό ιστό με ίδιο όφελος^{xv}.

Πλέον σύμφωνα με το Λένιν ο επαναστατικός αγώνας είναι το απόλυτο σχολείο των Ρώσων εργατών και αγροτών. Έχουν επιτέλους συνειδητοποιήσει ότι το σοσιαλιστικό σύστημα διασφαλίζει τη γνήσια εξουσία, έχοντας πείσει τους εαυτούς τους ότι το κράτος κάνει το κάθετι για να βοηθήσει τους εργάτες και τους φτωχούς αγρότες να διαλύσουν τους κουλάκους, τους γαιοκτήμονες και τους καπιταλιστές. Κίνητρο της δίψας της εργατικής τάξης για γνώση είναι η ανάγκη τους να κερδίσουν τον αγώνα.

Το Δεκέμβριο του 1920 διεξάχθηκε ένα κομματικό συνέδριο πέντε ημερών σχετικό με εκπαιδευτικά θέματα. Συμμετείχαν 134 αντιπρόσωποι με δικαίωμα λόγου και ψήφου και 29 αντιπρόσωποι με δικαίωμα ψήφου. Σύμφωνα με το Λένιν τα αποτελέσματα του συνεδρίου παρουσιάζουν μια λανθασμένη προσέγγιση στην πολυτεχνική εκπαίδευση. Το ζήτημα της πολυτεχνικής εκπαίδευσης έχει διευκρινιστεί στις παραγράφους 1 και 8 του προγράμματος του κόμματος. Τα αποτελέσματα του συνεδρίου δείχνουν μια ελλειπή γνώση της κομματικής γραμμής. Ο Λένιν θεωρεί ότι συνολικά υπάρχουν λίγοι άνθρωποι με γνώση και πρακτική παιδαγωγική εμπειρία. Το πρόβλημα με τους ιθύνοντες της πολιτικής είναι η αδυναμία να τους εντοπίσουν και να τους χρησιμοποιήσουν, να τους διορίσουν σε θέσεις κατάλληλες με στόχο την ανάπτυξη του Σοβιετικού κράτους. Ο Λένιν εντοπίζει το πρόβλημα ως την αδυναμία του συστήματος να κρίνει και να διορίσει τους κατάλληλους δασκάλους στα σχολεία. Πιστεύει ότι αυτό το πρόβλημα δεν προέρχεται από την ηγεσία του κόμματος διότι κατά τη γνώμη του ο κομισάριος της Παιδείας Λουνατσάρσκι και ο αναπληρωτής του Ποκρόβσκι είναι γνώστες της μαρξιστικής προσέγγισης στην εκπαίδευση και ειδικοί στην οργάνωση. Το πρόβλημα έγκειται στο συμβούλιο των εργατών και στα συμπεράσματα του συνεδρίου τους διότι δεν έλαβαν υπόψη την κεντρική κομματική γραμμή αλλά ούτε και τη γνώμη των ειδικών για τους κατάλληλους δασκάλους που πρέπει να διορίσουν στις περιοχές τους.

Η ακρογωνιαία λίθος του κομμουνιστικού συστήματος όσον αφορά την εκπαίδευση θα πρέπει να βασίζεται στη δημιουργία κατάλληλων μηχανισμών διορισμού των κατάλληλων και εξειδικευμένων προσώπων στις κατάλληλες θέσεις. Το πρόσωπο που θα επιλεγεί πρέπει να είναι ικανό να συνεισφέρει στην πρόοδο – ακόμη και αν είναι σε πολύ μικρή κλίμακα – δίνοντας έμφαση σε πρακτικά ζητήματα. Είναι παράλογο κατά τη γνώμη του Λένιν, το κομμουνιστικό της εκπαίδευσης να είναι γεμάτο από στελέχη που διατείνονται ότι παρέχουν «κομμουνιστική ηγεσία» ενώ ταυτόχρονα υπάρχει το κενό στη σφαίρα της πρακτικής και μια έλλειψη ειδικών στα εκπαιδευτικά θέματα. Καθήκον του κομμουνιστή ηγέτη είναι, σύμφωνα με το Λένιν, η στρατολόγηση ενός αυξημένου αριθμού έμπειρων δασκάλων για να τον βοηθήσουν και για να προάγουν έτσι από κοινού τα κομμουνιστικά ιδεώδη. Υπό αυτή την έννοια βασικό σύνθημα της εκπαιδευτικής πολιτικής πρέπει να είναι λιγότερη «ηγεσία» και περισσότερη πρακτική εργασία, με άλλα λόγια, λιγότερες θεωρητικολογίες και περισσότερες πράξεις. Ο κομμουνιστής που είναι αληθινός ηγέτης θα διορθώσει τα αναλυτικά προγράμματα που του προτείνονται από τους έμπειρους δασκάλους, θα καταρτίσει ένα καλό εγχειρίδιο και θα πετύχει με αυτόν τον τρόπο πρακτικές, ακόμη κι αν είναι μικρές, βελτιώσεις στην εκπαιδευτική διαδικασία^{xvi}. Συνεπώς είναι ασυμβίβαστο να αυτοαποκαλείται κάποιος Κομμουνιστής ηγέτης, σύμφωνα με το Λένιν, και να είναι ανίκανος να πάρει πρακτικές αποφάσεις που να μπορούν να καλυτερεύουν την εργασία των εκπαιδευτικών και των μαθητών στην πράξη, γεγονός που έχει καταδειχθεί από το Λουνατσάρσκι τον Οκτώβριο του 1920.

Παρά τα προβλήματα όμως που παρατηρούνται στην σύνδεση του καθοδηγητικού μηχανισμού και της εφαρμογής του, η Σοβιετική δημοκρατία έχει κάνει μεγάλες προόδους στη δημόσια εκπαίδευση σύμφωνα με το Λένιν. Παρατηρεί μια ισχυρή επιθυμία για διαφώτιση και γνώση ανάμεσα στις μάζες της εργατικής τάξης την οποία υποκριτικά και βίαια ο καπιταλισμός παραπλανούσε προσφέροντας τη έναν τύπο εκπαίδευσης που αναπαρήγαγε τις σχέσεις εξουσίας και αδικίας. Παρόλα αυτά δεν παρέβλεπε τα προβλήματα και τα ελαττώματα της προσπάθειας αυτής, τα οποία τα εντόπιζε κυρίως στον τρόπο με τον οποίο οι μπολσεβίκοι οργάνωναν το εκπαιδευτικό σύστημα αλλά και στον τρόπο διανομής των βιβλίων και των εφημερίδων.

Την εποχή που οι μπολσεβίκοι είχαν την εξουσία στη Σοβιετική Ένωση σε 38 περιφέρειες (gubernias) ο επίσημος αριθμός των βιβλιοθηκών είχε ως εξής (εξαιρουμένης της Σιβηρίας και του Βόρειου Καύκασου)^{xviii}:

Κεντρικές Βιβλιοθήκες	342
Περιφερειακές βιβλιοθήκες σε πόλη	521
Περιφερειακές βιβλιοθήκες σε κωμοπόλεις και χωριά	4474
Κινητές βιβλιοθήκες	1601
Αναγνωστήρια	14739
Διάφορα (κέντρα νεότητας, βιβλιοθήκες οργανισμών και ινστιτούτων)	12203
Σύνολο	33940

Ο Λένιν σε άρθρο του στην Πράβντα το Φεβρουάριο του 1921 διατείνεται ότι μόνο τα 2/3 του παραπάνω αριθμού είναι σωστά. Η γνώμη του Λένιν είναι ότι οι ψεύτικοι αριθμοί των βιβλιοθηκών δείχνουν ότι παρά τη δίψα των εργατών και των αγροτών για γνώση, υπάρχουν προβλήματα στην οργάνωση, στην διαμόρφωση και εντέλει στο τελικό αποτέλεσμα το οποίο θα ικανοποιήσει την ανάγκη για αυτομόρφωση των μαζών. Το ίδιο πρόβλημα ισχύει και στην περίπτωση των εφημερίδων και στη διανομή τους σε εργάτες και αγρότες: άλλα δεδομένα υπήρχαν στην κεντρική διοίκηση και άλλα δεδομένα διατύπωναν οι περιφερειακοί συντονιστές. Η ασυνεννοησία αυτή οδήγησε το Λένιν να ισχυριστεί ότι πολλά προβλήματα που δημιουργήθηκαν την περίοδο ηγεμονίας των αστών καπιταλιστών παραμένουν και ότι μόνο τα αρχικά βήματα της μετάβασης από τον καπιταλισμό στον κομμουνισμό έχουν γίνει. Οι καπιταλιστές θεωρούσαν ότι η εφημερίδα ήταν δική τους επιχείρηση, ένα μέσο πλουτισμού, πληροφόρησης και διασκέδασης αλλά και εργαλείο χειραγώγησης και κοροϊδίας των εργατικών και αγροτικών μαζών. Ο ηγέτης των μπολσεβίκων πίστευε ότι πλέον το εργαλείο του κέρδους έχει διαλυθεί, ότι πλέον έχει ξεκινήσει η μετατροπή των εφημερίδων σε όργανο μόρφωσης των μαζών. Με τα λόγια του: «Έχουμε αρχίσει να μετατρέπουμε τις εφημερίδες σε ένα όργανο μόρφωσης των μαζών και διδασκαλίας έτσι ώστε να ζουν και να χειρίζονται τα οικονομικά τους χωρίς τους γαιοκτήμονες και τους καπιταλιστές. Αλλά είμαστε μόνο στην αρχή του δρόμου. Δεν έχουν γίνει πολλά κατά τη διάρκεια των τριών τελευταίων χρόνων και πέρα. Πολλά πρέπει ακόμη να γίνουν: ο δρόμος μπροστά είναι πολύ μακρύς πράγματι. Ας έχουμε λιγότερα πολιτικά πλεονεκτήματα, λιγότερες γενικολογίες και αφηρημένα σλόγκαν από άπειρους κομμουνιστές που απέτυχαν στην κατανόηση των υποχρεώσεων τους. Ας έχουμε περισσότερη παραγωγή και πάνω από όλα πιο αποτελεσματική και δημιουργική εφαρμογή πολιτικής εμπειρίας έτσι ώστε να προσαρμοστεί η ανάπτυξη των μαζών». Στο πλαίσιο της πολιτικής αυτής βασίστηκε η απόφαση του Λένιν να μοιράζονται δωρεάν τα βιβλία και οι εφημερίδες στις βιβλιοθήκες και στα αναγνωστήρια. Αυτή η πράξη κατά τη γνώμη του θα έκανε πιο αποτελεσματική την προθυμία των ανθρώπων να μάθουν.

«Η εκπαίδευση είναι ένα εργαλείο της πάλης που τώρα διεξάγουμε. Μπορούμε να αντιμετωπίσουμε την υποκρισία και τα ψέματα με την απόλυτη και ειλικρινή αλήθεια. Ο πόλεμος έχει δείξει αρκετά απλά ότι «η θέληση της πλειοψηφίας» αντιστοιχεί με μια φράση που χρησιμοποιείται ως κάλυμμα της μπουρζουαζίας. Έχει αποδειχθεί ότι μια χούφτα πλουτοκρατών σέρνουν ολόκληρα έθνη στη σφαγή για ίδιον όφελος».

Επίλογος

Συνοπτικά, από την εξέταση του εκπαιδευτικού συστήματος την περίοδο που τα ηνία της εξουσίας στη Σοβιετική Ένωση τα είχε ο Λένιν φαίνεται ότι η εκπαίδευση ήταν πολύ σημαντική για την επιβίωση του καθεστώτος και για αυτό δεν θα έπρεπε οι επαγγελματίες παιδαγωγοί να έχουν τον πρώτο λόγο. Εμψυχωτές της εκπαιδευτικής πολιτικής απαιτούνταν να

είναι οι πολιτικοί αρχηγοί οι οποίοι και έπρεπε να κινούν τα νήματα. Παρόμοια άποψη είχε και αργότερα ο Στάλιν ο οποίος πίστευε ότι η εκπαίδευση είναι ένα όπλο του οποίου το αποτέλεσμα εξαρτάται από το ποιός το κρατάει στα χέρια του και σε ποιόν σκοπεύει»^{xviii}.

Η Σοβιετική εκπαιδευτική πολιτική προάγει τις ανάγκες και τους στόχους του κράτους περισσότερο και όχι τόσο του ατόμου. Είναι κεντρικά σχεδιασμένη και εξυπηρετεί κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτικούς σκοπούς. Τα Σοβιετικά σχολεία λειτουργούν ως διαμεσολαβητής της κομμουνιστικής κυβέρνησης ενώ η εκπαίδευση διαμορφώνει το άτομο έτσι ώστε να υπηρετεί το κράτος για το συμφέρον της κυβέρνησης. Ο Λένιν, ο ιδρυτής του Σοβιετικού κράτους, ήταν πεπεισμένος ότι «χωρίς διδασκαλία, δεν υπάρχει γνώση και χωρίς γνώση δεν υπάρχει κομμουνισμός».

Abstract

The seizure of power in Russia by Bolsheviks in October 1917 is characterized by Lenin's efforts to rebuild radically the state and Russian society. On the one hand stand the workers and farmers who opposed to urban dominance and landholders while on the other the efforts of central power to strengthen diplomatic and political relations of Soviet Union with other countries and to consolidate peace. Basic aim of Lenin's polity was the internalization of revolution all over Europe, having Germany as his main target. In this context Bolsheviks with Lenin as their leader took initiatives to highlight educational and cultural duties which they should carry out in order to expropriate lands of landholders during tsarist regime and to consolidate the new power, based on the soviets of workers, which would count on the masses and would express their economic and social interests.

Περίληψη

Η περίοδος από την κατάληψη της κεντρικής πολιτικής εξουσίας στη Ρωσία από τους μπολσεβίκους τον Οκτώβριο του 1917 χαρακτηρίζεται από τις προσπάθειες του Λένιν για τη ριζική αναδόμηση του κράτους και της ρωσικής κοινωνίας. Από τη μία ξεχωρίζουν οι εργάτες και οι αγρότες που εναντιώθηκαν στην αστική κυριαρχία και στους γαιοκτήμονες και από την άλλη οι προσπάθειες της κεντρικής εξουσίας να ενδυναμώσουν τις διπλωματικές και πολιτικές σχέσεις της Σοβιετικής Ένωσης με τις άλλες χώρες και να εδραιώσουν την ειρήνη. Βασικός στόχος της πολιτικής του Λένιν αποτελεί η διεθνοποίηση της επανάστασης σε όλη την Ευρώπη, με άμεσο στόχο τη Γερμανία. Στα πλαίσια αυτά οι μπολσεβίκοι με πρωτεργάτη το Λένιν πήραν πρωτοβουλίες για την ανάδειξη των μορφωτικών καθηκόντων που έπρεπε να πράξουν με στόχο την απαλλοτρίωση των γαιών των γαιοκτημόνων της τσαρικής περιόδου και την εδραίωση μιας νέας εξουσίας, βασισμένη στα σοβιέτ των εργατών, που θα βασίζεται στις λαϊκές μάζες και που θα εκφράζει τα οικονομικά και κοινωνικά τους συμφέροντα.

Όροι κλειδιά: Λένιν, εκπαιδευτική πολιτική, επανάσταση, μπολσεβίκοι, μορφωτικοί μετασχηματισμοί

Ιστορικό πλαίσιο

Ο φορέας που έχει καθήκον σύμφωνα με το Λένιν να παρέμβει έτσι ώστε να μπορέσουν οι καθυστερημένες πολιτικά μάζες της αγροτιάς να ανταπεξέρθουν στις απαιτήσεις της οκτωβριανής επανάστασης του 1917, είναι η εργατική τάξη στο σύνολο της. Σύμφωνα με το Λένιν: «Δεν μπορούμε να ελπίζουμε ότι το προλεταριάτο του χωριού έχει καθαρή και σταθερή συνείδηση των συμφερόντων του. Αυτό μπορεί να το κάνει μόνο η εργατική τάξη και κάθε προλετάριος, έχοντας συνείδηση των μεγάλων προοπτικών, πρέπει να νιώσει ότι είναι καθοδηγητής και να οδηγήσει τις μάζες. Το προλεταριάτο πρέπει να γίνει τάξη κυρίαρχη με την έννοια της καθοδήγησης όλων των εργαζομένων, και τάξη κυρίαρχη από πολιτική άποψη» (Εισήγηση για την οικονομική κατάσταση των εργατών της Πετρούπολης και τα καθήκοντα της εργατικής τάξης στη συνεδρίαση του εργατικού τμήματος του Σοβιέτ Πετρούπολης των εργατών και στρατιωτών βουλευτών)^{xix}. Επίσης σε άλλο σημείο αναφέρει ότι «ανάμεσα στους προλετάριους υπάρχουν στοιχεία πανικόβλητα, απομονωμένα, που φαντάζονται πως πρέπει να περάσουν από το απαίσιο σχολείο της αστικής τάξης. Αυτή η προκατάληψη – που είναι κατά τη γνώμη του από τις πιο απαίσιες αστικές προκαταλήψεις – διατηρήθηκε περισ-

σότερο από τις άλλες, εξαλείφεται όμως και θα εξαλειφθεί οριστικά. Και είμαστε βέβαιοι πως με κάθε νέο βήμα της Σοβιετικής εξουσίας θα ξεχωρίζει ένας όλο και πιο μεγάλος αριθμός ανθρώπων, απαλλαγμένων οριστικά από την παλιά αστική προκατάληψη, πως δήθεν ο απλός εργάτης και αγρότης δεν μπορεί να κυβερνά το κράτος. Μπορεί, και θα μάθει, αν το πάρει απόφαση να κυβερνήσει!» (Εκθεση δράσης της Κεντρικής Επιτροπής στο 8ο Συνέδριο του ΚΚΡ)^{xx}.

Σύμφωνα με το Λένιν τα εκατομμύρια των ανθρώπων που συμμετείχαν στο επαναστατικό κίνημα του Οκτώβρη του 1917, δείχνουν με την πρακτική τους ότι η επαναστατική πείρα που έχουν αποκτήσει είναι ο ακρογωνιαίος λίθος στον οποίο βασίζεται η εμπιστοσύνη του για τις πολιτικές και μορφωτικές τους δυνατότητες. Δεν είναι όμως η μοναδική βάση αυτής της εμπιστοσύνης. Παράλληλα οι μάζες δείχνουν μια πρωτόγνωρη ικανότητα αυτοσυνείδησης, κριτικής εξέτασης των αδυναμιών τους και συγκεκριμένη προσπάθεια να τις ξεπεράσουν. Δεν επαναπαύονται στην πολιτική επαναστατική τους πρακτική: «οι εργάτες δεν θα ξεχάσουν ούτε στιγμή ότι τους χρειάζεται η δύναμη της γνώσης. Ο εξαιρετικός ζήλος που δείχνουν οι εργάτες για τη μόρφωση, ο ζήλος που δείχνουν ακριβώς τώρα αποδεικνύει ότι σε αυτό το ζήτημα δεν μπορούν να υπάρχουν πλάνες στις γραμμές του προλεταριάτου. Οργανωτική όμως δουλειά μπορεί να κάνει και ο απλός εργάτης και ο αγρότης που ξέρει γράμματα, ξέρει τους ανθρώπους και έχει πρακτική πείρα. Υπάρχουν ένα σωρό τέτοιοι άνθρωποι μέσα στον «απλό λαό», για τον οποίο οι αστοί διανοούμενοι μιλάνε αφ' υψηλού και περιφρονητικά. Υπάρχει μια ανέπαφη ακόμη και πλουσιότατη πηγή τέτοιων ταλέντων μέσα στην εργατική τάξη και στην αγροτιά» (Πως θα οργανώσουμε την άμιλλα;)^{xxi}. Στο παραπάνω απόσπασμα ο Λένιν κάνει έναν σημαντικό διαχωρισμό ανάμεσα στις θεωρητικές και γενικού τύπου γνώσεις από τη μια μεριά και τις γνώσεις που αποκτούν οι εργάτες και οι αγρότες από την καθημερινή τους ζωή, τις οποίες μπορούν να εφαρμόσουν πρακτικά από την άλλη μεριά. Αυτός ο διαχωρισμός είναι σημαντικός διότι δείχνει τον αναγκαίο δεσμό ανάμεσα στη θεωρία και την πράξη, δείχνει ότι οι εργάτες δεν πρέπει παρασυρμένοι από τα προνόμια που απολάμβανε η αστική διάνοηση την προεπαναστατική περίοδο να υποτιμήσουν τον αναγκαίο ρόλο της διάνοησης. Ούτε βέβαια να πιστέψουν ότι οι θεωρητικές γνώσεις τους είναι άχρηστες και πρέπει να ξεκινήσουν από την αρχή, στη διάρκεια της οικοδόμησης της νέας κοινωνίας, της μεταβατικής προς τον κομμουνισμό. Στο άρθρο του στην Πράβντα «Πώς να οργανώσουμε την άμιλλα» που γράφηκε το Δεκέμβρη του 1917 ο Λένιν αναφέρει: «Χωρίς τη συμβουλή, χωρίς τις καθοδηγητικές υποδείξεις των μορφωμένων ανθρώπων, των διανοουμένων, των ειδικών, δεν μπορούμε να τα βγάλουμε πέρα. Κάθε λίγο-πολύ έξυπνος εργάτης και αγρότης το καταλαβαίνει αυτό περίφημα, και οι διανοούμενοι μας δεν μπορούν να παραπονεθούν για έλλειψη προσοχής και συντροφικού σεβασμού από μέρους των εργατών και των αγροτών. Μα, άλλο πράγμα είναι η συμβουλή και η καθοδηγητική υπόδειξη, και άλλο πράγμα η οργάνωση της πρακτικής καταγραφής και του ελέγχου. Οι διανοούμενοι δίνουν πολύ συχνά θαυμάσιες συμβουλές και καθοδηγητικές υποδείξεις, αποδειχνόνται όμως μέχρι γελοίου, μέχρι ανοησίας, μέχρι αίσχους "κουλοί", ανίκανοι να εφαρμόσουν στη ζωή αυτές τις συμβουλές και υποδείξεις, να εφαρμόσουν πρακτικό έλεγχο, για να μετατρέπονται τα λόγια σε έργα. Να που δεν μπορούμε σε καμιά περίπτωση να τα βγάλουμε πέρα χωρίς τη βοήθεια και χωρίς τον καθοδηγητικό ρόλο των πρακτικών-οργανωτών, που προέρχονται από το "λαό", από τους εργάτες και από τους εργαζόμενους αγρότες "Τα σταμνιά δεν τα ψήνουν οι Θεοί" - αυτή την αλήθεια πρέπει να τη βάλουν καλά-καλά στο μυαλό τους οι εργάτες και οι αγρότες»^{xxii}. Η εμπιστοσύνη του Λένιν στη μορφωτική δύναμη των μαζών στηρίζεται στην επαναστατική πείρα που απέκτησαν κατά τη διάρκεια της προσπάθειας να μετασχηματίσουν τη ρωσική κοινωνία όπως επίσης και από την ικανότητα τους να αντιλαμβάνονται τις ελλείψεις τους και να προσπαθούν να τις καλύψουν.

Η ζύμωση που ακολούθησε μέσα στις τάξεις του εργατικού και του αγροτικού κινήματος στη Ρωσία οδηγεί το Λένιν σε μια πιο αναλυτική προσέγγιση του ζητήματος της μόρφωσης των μαζών. Το κύριο πρόβλημα του ήταν η εύρεση του δρόμου μέσα στον οποίο οι καταπιεζόμενες και εκμεταλλευόμενες μάζες πολιτικοποιούνται, μορφώνονται και χειραφετούνται: «Σε μας όμως, όπως και σε όλους τους ειλικρινείς φίλους της τάξης των καταπιεζόμενων, τα έσχατα μέτρα αντίστασης των εκμεταλλευτών μόνο χαρά μπορούν να προκαλούν, γιατί εμείς δεν περιμένουμε να ανδρωθεί και να ωριμάσει το προλεταριάτο για την εξουσία

με συμβουλές και νουθεσίες, ούτε στο σχολείο των γλυκανάλατων κηρυγμάτων ή των μεγαλόστομων παραινέσεων, αλλά μέσα στο σχολείο της ζωής, στο σχολείο της πάλης. Το προλεταριάτο, για να γίνει κυρίαρχη τάξη και να νικήσει οριστικά την αστική τάξη, πρέπει να το διδαχτεί αυτό, γιατί από πουθενά δεν πρόκειται να πάρει μονομιάς αυτή τη γνώση. Πρέπει όμως να διδαχτεί μέσα στον αγώνα... Οι εκμεταλλεζόμενοι δυναμώνουν, ανδρώνονται, αναπτύσσονται, μαθαίνουν, πετάνε από πάνω τους τον "πανάρχαιο Αδάμ" της μισθωτής δουλειάς, στο βαθμό που αναπτύσσεται η αντίσταση των εχθρών τους - των εκμεταλλευτών» (Οι τρομοκρατημένοι από την κατάρρευση του παλιού και οι αγωνιζόμενοι για το καινούργιο)^{xxiii}.

Η έννοια του σχολείου δεν ταυτίζεται με την έννοια των σχολικών μηχανισμών. Ο Λένιν χρησιμοποιώντας τη λέξη σχολείο εννοεί τη διαδικασία, την ιστορική διαδρομή μέσα από την οποία κατακτούν οι εργαζόμενες μάζες τη μόρφωση που τις απελευθερώνει από τη μισθωτή εργασία. Το «σχολείο της ζωής», ή αλλιώς το «σχολείο της πάλης» μπορούν να προσφέρουν τη μόρφωση της απελευθέρωσης που είναι σύμφωνα με το Λένιν ανώτερη μόρφωση. Κύριος στόχος της νέας κοινωνίας που δημιουργείται είναι ο μετασχηματισμός της πραγματικότητας, η αλλαγή και η ικανότητα των λαϊκών τάξεων «να τα ξέρουν όλα, να μπορούν να κρίνουν για όλα, να τα κάνουν όλα συνειδητά».

Για να πραγματοποιηθεί ο παραπάνω στόχος ο Λένιν επικεντρώθηκε στην πάλη των μαζών στο εσωτερικό των σχολικών μονάδων. Η συγκεκριμένη περίοδος η οποία χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια της ανατροπής της αστικής κυριαρχίας σε ολόκληρη την κοινωνία, απαιτεί και την ανατροπή των συσχετισμών δύναμης εντός των σχολείων. Το νέο σχολείο πρέπει να αντιστοιχεί στη φάση της μεταβατικής κοινωνικής μορφής του σοσιαλισμού και με κανένα τρόπο δεν πρέπει να διατηρήσει την εικόνα του παλιού αστικού σχολείου με «τις συμβουλές, τις νουθεσίες, τα γλυκανάλατα κηρύγματα και τις μεγαλόστομες παραινέσεις». Το παραπάνω χαρακτηριστικό του παλαιού καθεστώτος σε συνδυασμό με την απόρριψη της στερεοτυπίας, της μονοτονίας και της ομοιομορφίας από τα πάνω όσον αφορά την άμιλλα, αποτελούν τη φυσιογνωμία της νέας σοσιαλιστικής κοινωνικής οργάνωσης. Κατά τη γνώμη του δεν αποτελεί ουτοπία ο συνδυασμός συγκεντρωτισμού και πρωτοβουλίας: «Η Κομμούνα του Παρισιού έδωσε ένα μεγάλο πρότυπο συνδυασμού της πρωτοβουλίας, της αυτοτέλειας, της ελεύθερης κίνησης, της έξαρσης από τα κάτω – με τον εθελοντικό, ξένο προς την στερεοτυπία, συγκεντρωτισμό. Τα σοβιέτ μας τραβάν τον ίδιο ακριβώς δρόμο»^{xxiv}. Το τρίτο χαρακτηριστικό που απαιτείται για να είναι αποτελεσματική η επανάσταση και να μην μείνει ανολοκλήρωτη όπως η Παρισινή Κομμούνα το 1871 είναι η πειθαρχία, όχι όμως μια στρατιωτικού τύπου πειθαρχία, αλλά μια πειθαρχία των εργαζόμενων μαζών. Η επανάσταση του 1917 θα έχει την ίδια κατάληξη με αυτή του 1871 χωρίς την πειθαρχία, σύμφωνα με το Λένιν, ένδοξο παράδειγμα στην ιστορία του προλεταριάτου αλλά χαμένη ευκαιρία. Η στρατιωτική πειθαρχία και η πειθαρχία του καπιταλισμού δεν μπορούν να αποτελέσουν το μέσο για την υπερνίκηση της αντίστασης των εκμεταλλευτριών τάξεων. Η αντίσταση θα υπερνικηθεί με τη δύναμη των μαζών, που στηρίζεται στη συνειδητή πειθαρχία. Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος πρέπει οι ίδιες οι μάζες να χρησιμοποιήσουν τις κατακτήσεις της τεχνικής και του πολιτισμού, τις οποίες τις κατέχουν οι αστοί διανοούμενοι, αυτοί που αρνούνται να συνεργαστούν με τη Σοβιετική εξουσία και μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος θα μπορούσαν να τις προσφέρουν στις μάζες. Αυτές οι μάζες έχουν πλέον το δικαίωμα να τις «απαλλοτριώσουν», διότι δεν έχουν ούτε το χρόνο αλλά ούτε τη δυνατότητα να τις παράγουν από την αρχή.

Εξαιτίας των πολιτικών εξελίξεων στο διπλωματικό πεδίο η εμπιστοσύνη με την οποία αντιμετώπιζε ο Λένιν την πρωτοβουλία των μαζών για την ανατροπή της αστικής κυριαρχίας μπήκε σε διαδικασία αμφισβήτησης και κρίσης. Η συνθήκη του Μπρεστ – Λιτόβσκ είναι το πραγματικό αποτέλεσμα της γενικότερης εξάντλησης των ρωσικών στρατευμάτων από τις συγκρούσεις και της απώλειας μεγάλου μέρους των εδαφών της πρώην τσαρικής αυτοκρατορίας. Επιπρόσθετοι λόγοι ήταν η συμπίκνωση της αδυναμίας των λαϊκών μαζών να πραγματοποιήσουν την επανάσταση στην Ευρώπη, η αδυναμία της αγροτιάς της Ρωσίας (που ήταν η κύρια δεξαμενή του στρατού) να σηκώσει το βάρος ενός επαναστατικού πολέμου, οι ανεπάρκειες της ρωσικής εργατικής τάξης να λύσει το πρόβλημα του επισιτισμού και η αδυναμία των μαζών να χρησιμοποιούν τις κατακτήσεις του πολιτισμού και της τεχνικής για την αποτελεσματική λειτουργία της παραγωγής, με δεδομένη την άρνηση συνεργασίας της αστικής διάνοησης με τη Σοβιετική εξουσία.

Τα παραπάνω προβλήματα αναγκάζουν το Λένιν να στηρίζει την κλασική για τη μαρξιστική παράδοση θέση για την αναγκαιότητα της πρωτοπορίας του προλεταριάτου: «Γιατί η Σοβιετική εξουσία δεν είναι τίποτε άλλο, παρά η οργανωτική μορφή της δικτατορίας του προλεταριάτου, της δικτατορίας της πρωτοπόρας τάξης που ανεβάζει σε ένα δημοκρατισμό, σε αυτοτελή συμμετοχή στη διακυβέρνηση του κράτους δεκάδες και δεκάδες εκατομμύρια εργαζόμενους και εκμεταλλεζόμενους, που με την ίδια τους την πείρα μαθαίνουν να βλέπουν την πειθαρχημένη και συνειδητή πρωτοπορία του προλεταριάτου σαν τον πιο σίγουρο αρχηγό τους» (Τα άμεσα καθήκοντα της Σοβιετικής Εξουσίας)^{xxv}. Η αναφορά της κεντρικής Σοβιετικής εξουσίας ως μοναδικής οργανωτικής μορφής της δικτατορίας του προλεταριάτου οδηγεί στην αναγκαιότητα της διαμεσολάβησης της μορφωτικής και πολιτικής ανόδου των μαζών από τον κρατικό μηχανισμό. Ο κύριος στόχος πλέον διαφοροποιείται και από το «να τα ξέρουν όλα, να μπορούν να κρίνουν για όλα και να τα κάνουν όλα συνειδητά» πλέον οι μάζες πρέπει «να βλέπουν την πειθαρχημένη και συνειδητή πρωτοπορία του προλεταριάτου σαν το πιο σίγουρο αρχηγό τους». Η κρατική διαμεσολάβηση που επιδίωξε ο Λένιν εκφράστηκε με την αναγκαιότητα της αλλαγής του περιεχομένου του Τύπου, ο οποίος ήταν ανάγκη να γίνει μέσο μόρφωσης με έμφαση στα καθημερινά ζητήματα της οικονομίας με στόχο τη μορφωτική άνοδο των μαζών. Με τον τρόπο αυτό αποσύνδεσε την πολιτική από την οικονομία βάζοντας εμπόδια στην ολοκληρωμένη κατανόηση εκ μέρους των μαζών των στρατηγικών στο πολιτικό πεδίο.

Η εκπαιδευτική πολιτική του Λένιν

Ο Λένιν επηρεάστηκε βαθιά από το μαρξιστικό ιδεώδες μιας «αταξικής» κοινωνίας. Το έθνος το οποίο ήθελε να δημιουργήσει στη θέση της παλιάς «αυτοκρατορικής Ρωσίας» θα βασιζόταν στην εργατική τάξη με τη μορφή των «σοβιέτ» (συμβούλια εργατών όπου οι αποφάσεις λαμβάνονταν συλλογικά και δημοκρατικά). Βασικό ρόλο στην αναδόμηση της κοινωνίας κατά τη γνώμη του Λένιν ήταν η εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα η κοσμοθεωρία του βασιζόταν σε τέσσερις βασικούς άξονες:

Η θεωρία της αξίας

Ποιες δεξιότητες και τι είδους γνώση αξίζει να διδαχθεί; Ποιοι είναι οι σκοποί της εκπαίδευσης;

Ως Μαρξιστής, ο Λένιν υιοθέτησε την εκπαίδευση για ολόκληρο το πληθυσμό, ο οποίος πριν την επανάσταση κυριαρχούνταν από το βασικό αναλφαβητισμό και τις δεισιδαιμονίες^{xxvi}. Ως μια προβιομηχανική κοινωνία σε έναν βιομηχανοποιημένο κόσμο, ο Λένιν ήθελε το Σοβιετικό κράτος να εκπαιδεύει άτομα σε επαγγελματικές και τεχνικές δεξιότητες για να ωθήσει την ΕΣΣΔ στη βιομηχανική εποχή. «Η ακρογωνιά λίθος της εργασίας ενός κομμουνιστή για την εκπαίδευση (και για τους εκπαιδευτικούς θεσμούς) θα πρέπει να είναι οι προσπάθειες του να οργανώσει τον κατάλογο των ειδικών, η ικανότητα του να τους βρει, να χρησιμοποιήσει τις γνώσεις τους, να διασφαλίσει τη συνεργασία των εξειδικευμένων δασκάλων με την κομμουνιστική ηγεσία, και να επιβεβαιώσει πόσο έχει επιτευχθεί και τι έχει επιτευχθεί. Πρέπει να δείξει ότι μπορεί να προοδεύσει – ακόμη και αν γίνεται αργά και σε μικρή κλίμακα – από τη στιγμή που επιτυγχάνεται σε πρακτικά ζητήματα, έχοντας ως βάση την πρακτική εμπειρία»^{xxvii}.

Αυτή η έμφαση στην «πρακτική» εμπειρία είχε διττό σκοπό: ιδεολογικά, επέτρεψε στο Λένιν να στοιχειοθετήσει το επιχείρημα ότι η κατάσταση του εργάτη θα μπορούσε να επιτύχει τη βιομηχανική πρόοδο χωρίς την ανάγκη της καπιταλιστικής ιδιοκτησίας. Από την άλλη πλευρά, η εκπαίδευση της εργατικής τάξης με έμφαση στις επαγγελματικές δεξιότητες όπως επίσης και η προσπάθεια εξάλειψης του αναλφαβητισμού ενισχύουν τη δημοσιότητα του και υποστηρίζουν το καθεστώς, το οποίο ήταν περικυκλωμένο από εχθρικές καπιταλιστικές δυνάμεις και ασκούσε μεγάλη αντίσταση εντός συνόρων. Νέοι και μορφωμένοι νέοι, μερικοί από τους πιο ενθουσιώδεις υποστηρικτές του νέου καθεστώτος ήταν οργανωμένοι στην Κομμουνιστική Νεολαία – μια ομάδα επιφορτισμένη από τη Σοβιετική ηγεσία να διδάξει τη βασική εκπαίδευση με βάση το Μαρξισμό – Λενινισμό. Οι άξονες της παραπάνω δράσης ήταν η εμφύσηση της συναίσθησης ότι η οικοδόμηση του σοσιαλισμού στη χώρα ήταν δυνατή και απαραίτητη και η ενδυνάμωση της πεποίθησης ότι οι εργάτες είναι μέρος του παγκόσμιου προλεταριάτου το οποίο αποτελεί τη βάση της επανάστασης σε όλες τις χώρες.

Για τη διευκόλυνση της μάθησης ατόμων χωρίς εμπειρία στην ανάγνωση, το Σοβιετικό καθεστώς υπό την εποπτεία του Λουντασάρσκι εξέδωσε διάταγμα απλοποίησης του Ρωσικού Κυριλλικού αλφαβήτου έτσι ώστε να γίνει πιο προσβάσιμο στον πληθυσμό. Είναι προφανές ότι μια τέτοια κίνηση ενδυνάμωσε τα επίπεδα γραμματισμού στη Σοβιετική κοινωνία.

Θεωρία της γνώσης

Τι είναι η γνώση; Πόσο διαφέρει από την πίστη; Τι είναι το λάθος; Τι είναι το ψέμα;

Το νέο Σοβιετικό καθεστώς έκανε λίγες προσπάθειες για να θέσει τα όρια ανάμεσα στη γνώση και στην πίστη όσον αφορά τη Μαρξιστική ορθοδοξία. Η γνώση για το Λένιν και τους μπολσεβίκους αντιστοιχούσε με την εγγραματοσύνη, την πίστη στη μαρξιστική ιστορία της ταξικής πάλης και των πρακτικών δεξιοτήτων που η μπουρζουαζία είχε αρνηθεί στους αγρότες. Για το Λένιν, ένας μορφωμένος εργάτης έπρεπε να αναγνωρίζει τη σχέση του όχι με τους Ρώσους συντρόφους του αλλά με τους Σοβιετικούς. Η ΕΣΣΔ αποτελούνταν από 15 διαφορετικές χώρες, πολλές από αυτές με τη δική τους γλώσσα, πολιτισμό και εθνική ομάδα η οποία είχε καταπιεστεί από το Ρωσικό αυτοκρατορικό καθεστώς. Μορφώνοντας τους φτωχούς με τη μαρξιστική εκδοχή της ιστορίας, ο Λένιν έλπιζε ότι ο νέος «Σοβιετικός» άνθρωπος θα απαρνιόταν όλες τις σχέσεις με την εθνικότητα του και θα δημιουργούσε αντί αυτού μια σχέση με τους άλλους εργαζόμενους σε όλες τις χώρες ενωμένοι σε μια κοινωνία χωρίς σύνορα^{xxviii}.

Η Σοβιετική ηγεσία δεν άφηνε χώρο για ιδεολογικά «λάθη» και «ψέματα». Αυτοί που αμφισβητούσαν το καθεστώς και ειδικά τη θεωρητική του βάση αντιμετώπιζονταν με περιφρόνηση. Αυτό το γεγονός όμως δεν ήταν εγγενές χαρακτηριστικό του Λενινισμού. Σύμφωνα με την κοσμοθεωρία του Λένιν οι αιτίες των παρεκτροπών από την επίσημη κομματική γραμμή εντοπιζονταν στην αμάθεια ή στη λαιμαργία. Καθήκον του λενινιστή ήταν να πολεμήσει τις «ανακρίβειες» της Ιστορίας όπως τουλάχιστον αυτή διδάσκονταν τα προηγούμενα χρόνια. Αντί αυτής προκρίθηκε η «αληθινή» ιστορία της ταξικής πάλης και της αριστοκρατικής καταπίεσης.

Η θεωρία της ανθρώπινης φύσης

Τι είναι η ανθρώπινη φύση; Πόσο διαφέρει από τα άλλα είδη; Ποια είναι τα όρια των ανθρωπίνων δυνατοτήτων;

Για το Λένιν και τους μπολσεβίκους ο κομμουνισμός δεν ήταν απλά μια πολιτική αλλά μια φιλοσοφική δύναμη. Οι βασικές διαφορές εντοπίζονται στις θεμελιώδεις απόψεις για την ανθρώπινη φύση, το σκοπό της ανθρώπινης ύπαρξης και τον ορισμό της προόδου ο οποίος τίθεται στην καρδιά της θεωρίας της μαρξιστικής – λενινιστικής σκέψης σε αντιπαράθεση με την ατομοκεντρική φιλοσοφία. Όσον αφορά τη θεωρία του Λένιν για το τι ακριβώς ορίζει ένα ανθρώπινο ον οι απόψεις του διέφεραν από το Μαρξ σε πολύ λίγα σημεία. Στη Γερμανική Ιδεολογία ο Μαρξ όριζε την ανθρώπινη φύση ως εξής:

«Οι άνθρωποι διαφέρουν από τα ζώα εξαιτίας της αυτοσυνείδησης και της θρησκείας. Αρχίζουν να διαφοροποιούνται από τα ζώα μόλις ξεκινούν να παράγουν τα μέσα για την αυτοσυντήρησή τους, ένα βήμα που εξαρτάται από τη φυσική τους οργάνωση»^{xxix}. Αφήνοντας κατά μέρος το λιμπεραλισμό του Χομπς και του Λοκ που ισχυρίζονταν ότι τα άτομα γεννιούνται εγγενώς καλά ή κακά, οι Μαρξιστές δείχνουν ότι το περιβάλλον του ατόμου επηρεάζεται πρωταρχικά από το χαρακτήρα τους. Μία «καλή» κοινωνία (δηλαδή, αυτή που καταργεί τις ταξικές διαφορές και κατέχει τα δικά της μέσα παραγωγής) θα έχει φυσικά και «καλούς» ανθρώπους καθώς το περιβάλλον τους υποστηρίζει. Αυτή η άποψη πιέζει του εκπαιδευτές ως μια από τις μεγαλύτερες επιρροές στη ζωή του παιδιού για να δημιουργήσουν το περιβάλλον όπου ανατρέφεται. Αυτή η πίεση είναι προφανής στη σκέψη του Vygotsky (δοκιμάζοντας να αυξήσουν τις ανθρώπινες δυνατότητες με τη στενή επαφή και αλληλεπίδραση δασκάλου – μαθητή) όπως επίσης και στη Σοβιετική Ένωση του Λένιν, καθώς οι αφοσιωμένοι εκπαιδευτικοί επιδίωκαν να δημιουργήσουν ένα περισσότερο δημοκρατικό περιβάλλον διδασκαλίας, το οποίο θα υποστήριζε όλους τους μαθητές ισότιμα και δεν θα προέβαλλε κάποιους εις βάρος κάποιων άλλων. Έτσι, θεωρητικά όλα τα άτομα θα μπορούσαν να επιτύχουν και όχι απλά οι επιλεγμένοι λίγοι.

Θεωρία της μάθησης

Τι είναι η μάθηση; Πώς αποκτώνται οι δεξιότητες και οι γνώσεις;

Λίγες αναφορές στα γραπτά του Λένιν δείχνουν τις απόψεις του για τον τρόπο με τον οποίο η μάθηση στη Σοβιετική Ένωση διέφερε από την παραδοσιακή τάξη του αστικού περιβάλλοντος. Στην πραγματικότητα, η χήρα του, Nadezdha Krupskaya, εστίασε σε μεγάλο βαθμό ως κομισάριος Παιδείας στην αναβάθμιση του εκπαιδευτικού υλικού και στην ανάπτυξη παρέχοντας έναν μεγάλο αριθμό βιβλίων σε τάξεις και σε βιβλιοθήκες. Αυτές οι κινήσεις διαφέρουν λίγο ως καθόλου από τις απόψεις του Λένιν καθώς και ο ίδιος εντόπισε το πρόβλημα της έλλειψης των βιβλίων, ενώ το άνοιγμα των βιβλιοθηκών ήταν βασική αρχή στο άρθρο του «Τι πρέπει να γίνει στη Δημόσια Εκπαίδευση». Φαίνεται ότι ο Λένιν είχε λίγες αντιρρήσεις για τη διδασκαλία με τον παραδοσιακό τρόπο, αλλά οι μαρξιστές ψυχολόγοι Lev Vygotsky, εμπνεύστηκαν από τα σοσιαλιστικά ιδεώδη που προβάλλονταν από το καθεστώς, και δοκίμασαν να αποδείξουν ότι η κομμουνιστική φιλοσοφία έπρεπε να εφαρμοστεί και σε γνωστικό επίπεδο. Ο Vygotsky ισχυρίστηκε ότι η στενή επαφή δασκάλου – μαθητή θα μπορούσε να είναι αποδοτικότερη των παραδοσιακών μεθόδων διδασκαλίας και πρόσθεσε ότι η μαρξιστική θεωρία θα ενδυναμωνόταν αν υποστηριζόταν από ερευνητικά δεδομένα και να μη μείνει μόνο ένα φιλοσοφικό επιχείρημα αρθρωμένο από διανοούμενους και θεωρητικούς^{xxx}.

Η μάθηση διαμέσου του μαρξιστικού πρίσματος είναι η κατάκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων που έχουν ως απώτερο στόχο την καλύτερη του ατόμου ή ιδανικά όλης της κοινωνίας. Όπως ειπώθηκε και παραπάνω αυτές οι δεξιότητες μπορούσαν να αποκτηθούν σε επαγγελματικές σχολές ή με τη μέθοδο της μαθητείας. Υπήρχε μεγάλη έλλειψη τεχνικής εκπαίδευσης στις αρχές της ύπαρξης της Σοβιετικής Ένωσης, γεγονός που οδήγησε στην αφαίμαξη πολλών χρήσιμων εργατικών χεριών που θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην ανάπτυξη του νέου κράτους. Έτσι δόθηκε μεγάλη έμφαση στην ύπαρξη πρόσβασης σε βιβλιοθήκες όπου οι σοβιετικοί πολίτες θα μπορούσαν να μάθουν μόνοι τους για να επιτευχθούν έτσι οι εκπαιδευτικοί στόχοι του καθεστώτος.

Σε άρθρα του στην Πράβντα ο Λένιν έγραψε ότι η Ρωσία δεν έχει τις προκαταλήψεις των δυτικών δημοκρατιών, τις οποίες μάλιστα τις χαρακτήρισε σάπιες^{xxxii}. Καταδικάζει την τάση των Αμερικάνων να παρουσιάζουν τις βιβλιοθήκες τους γεμάτες κόσμο και ανοικτές στους πάντες θεωρώντας κάτι τέτοιο τελείως παράλογο και ανέφικτο διότι απλά φρονεί ότι οι βιβλιοθήκες είναι ο χώρος εργασίας των λογίων και των διανοούμενων οι οποίοι μπορούν να εκτιμήσουν τα βιβλία. Την ανώριμη, κατά τη γνώμη του, αυτή αστική τάση τη χαρακτηρίζει απουσία «τάξης». Θεωρεί ότι χωρίς κανονισμούς οι οποίοι συζητούνται και οριοθετούνται από συγκεκριμένες και αρμόδιες επιτροπές, οι δημόσιες βιβλιοθήκες θα καταντήσουν χώρος αναρχίας και χάους όπου ο καθένας μπορεί να δανείζεται ό, τι θέλει χωρίς έλεγχο. Μέτρο της επιτυχίας των αστικών βιβλιοθηκών δεν είναι η κατοχή σπάνιων βιβλίων και σημαντικών χειρογράφων, αλλά ο αριθμός των βιβλίων που δανείζονται στο σπίτι και ο αριθμός των παιδιών που προσελκύονται στη βιβλιοθήκη για να διαβάσουν. Αντίθετα θεωρεί πετυχημένο το σύστημα της Σοβιετικής ένωσης το οποίο προστατεύει το θησαυρό γνώσης από τον όχλο (mob). Στη συνέχεια αναφέρει αριθμητικά δεδομένα από τη συχνότητα δανεισμού και τον αριθμό των βιβλίων της βιβλιοθήκης της Νέας Υόρκης. Η παρουσίαση συνεχίζεται με λεπτομερή περιγραφή της κίνησης των βιβλίων σε όλες τις βιβλιοθήκες της Νέας Υόρκης με στόχο την υποτίμηση της αστικής κοινωνίας της αφθονίας και την ανάδειξη μιας ποιοτικά ανώτερης σοβιετικής.

Το 1918 ο Λένιν εκφώνησε ένα λόγο στο πανρωσικό συνέδριο με αντικείμενο αποκλειστικά την εκπαίδευση^{xxxiii}. Έμφαση δόθηκε στη ψευδή υπόσταση των αστών οι οποίοι στηρίζονται δήθεν στην πλειοψηφία για την προβολή και την ανάδειξη των συμφερόντων τους. Η εκπαίδευση των αστών αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα της ψευδούς συνείδησης τους. Σύμφωνα με το Λένιν άποψη της μπουρζουαζίας αποτελεί το γεγονός ότι τα σχολεία θα έπρεπε να στέκονται πάνω από την πολιτική και να υπηρετούν την κοινωνία ως σύνολο. Στην ουσία τα σχολεία κατά το Λένιν ήταν το εργαλείο κυριαρχίας των αστών. Ήταν διαποτισμένα με το ελιτίστικο πνεύμα της μπουρζουαζίας με σκοπό την παροχή υπάκουων λακέδων στους καπιταλιστές και εργατών. Ο πόλεμος έδειξε ότι τα τεχνολογικά επιτεύγματα της σύγχρονης τεχνολογίας χρησιμοποιούνται ως μέσα εξόντωσης εκατομμυρίων εργατών και δημιουργίας απίστευτων κερδών για τους καπιταλιστές που είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία τεράστιων περιουσιών από την πολεμοκαπηλεία. Στόχος της εκπαίδευσης πρέπει να είναι ο αγώνας για την εξουδετέρωση της μπουρζουαζίας. Βασική αρχή της μπολσεβίκικης εκπαιδευτικής

πολιτικής αποτελεί η απόρριψη του χωρισμού της ζωής και της πολιτικής από την εκπαίδευση. Οι αστοί θεωρούν ότι η εκπαίδευση είναι μονοπώλιο και ότι αποτελεί εργαλείο επιβολής στους απλούς ανθρώπους χρησιμοποιώντας τη ύπουλα για να διαλύσουν τον κοινωνικό ιστό με ίδιο όφελος^{xxxiii}.

Πλέον σύμφωνα με το Λένιν ο επαναστατικός αγώνας είναι το απόλυτο σχολείο των Ρώσων εργατών και αγροτών. Έχουν επιτέλους συνειδητοποιήσει ότι το σοσιαλιστικό σύστημα διασφαλίζει τη γνήσια εξουσία, έχοντας πείσει τους εαυτούς τους ότι το κράτος κάνει το κάθετι για να βοηθήσει τους εργάτες και τους φτωχούς αγρότες να διαλύσουν τους κουλάκους, τους γαιοκτήμονες και τους καπιταλιστές. Κίνητρο της δίψας της εργατικής τάξης για γνώση είναι η ανάγκη τους να κερδίσουν τον αγώνα.

Το Δεκέμβριο του 1920 διεξάχθηκε ένα κομματικό συνέδριο πέντε ημερών σχετικό με εκπαιδευτικά θέματα. Συμμετείχαν 134 αντιπρόσωποι με δικαίωμα λόγου και ψήφου και 29 αντιπρόσωποι με δικαίωμα ψήφου. Σύμφωνα με το Λένιν τα αποτελέσματα του συνεδρίου παρουσιάζουν μια λανθασμένη προσέγγιση στην πολυτεχνική εκπαίδευση. Το ζήτημα της πολυτεχνικής εκπαίδευσης έχει διευκρινιστεί στις παραγράφους 1 και 8 του προγράμματος του κόμματος. Τα αποτελέσματα του συνεδρίου δείχνουν μια ελλειπή γνώση της κομματικής γραμμής. Ο Λένιν θεωρεί ότι συνολικά υπάρχουν λίγοι άνθρωποι με γνώση και πρακτική παιδαγωγική εμπειρία. Το πρόβλημα με τους ιθύνοντες της πολιτικής είναι η αδυναμία να τους εντοπίσουν και να τους χρησιμοποιήσουν, να τους διορίσουν σε θέσεις κατάλληλες με στόχο την ανάπτυξη του Σοβιετικού κράτους. Ο Λένιν εντοπίζει το πρόβλημα ως την αδυναμία του συστήματος να κρίνει και να διορίσει τους κατάλληλους δασκάλους στα σχολεία. Πιστεύει ότι αυτό το πρόβλημα δεν προέρχεται από την ηγεσία του κόμματος διότι κατά τη γνώμη του ο κομισάριος της Παιδείας Λουνατσάρσκι και ο αναπληρωτής του Ποκρόβσκι είναι γνώστες της μαρξιστικής προσέγγισης στην εκπαίδευση και ειδικοί στην οργάνωση. Το πρόβλημα έγκειται στο συμβούλιο των εργατών και στα συμπεράσματα του συνεδρίου τους διότι δεν έλαβαν υπόψη την κεντρική κομματική γραμμή αλλά ούτε και τη γνώμη των ειδικών για τους κατάλληλους δασκάλους που πρέπει να διορίσουν στις περιοχές τους.

Η ακρογωνιαία λίθος του κομμουνιστικού συστήματος όσον αφορά την εκπαίδευση θα πρέπει να βασίζεται στη δημιουργία κατάλληλων μηχανισμών διορισμού των κατάλληλων και εξειδικευμένων προσώπων στις κατάλληλες θέσεις. Το πρόσωπο που θα επιλεγεί πρέπει να είναι ικανό να συνεισφέρει στην πρόοδο – ακόμη και αν είναι σε πολύ μικρή κλίμακα – δίνοντας έμφαση σε πρακτικά ζητήματα. Είναι παράλογο κατά τη γνώμη του Λένιν, το κομμουνιστικό της εκπαίδευσης να είναι γεμάτο από στελέχη που διατείνονται ότι παρέχουν «κομμουνιστική ηγεσία» ενώ ταυτόχρονα υπάρχει το κενό στη σφαίρα της πρακτικής και μια έλλειψη ειδικών στα εκπαιδευτικά θέματα. Καθήκον του κομμουνιστή ηγέτη είναι, σύμφωνα με το Λένιν, η στρατολόγηση ενός αυξημένου αριθμού έμπειρων δασκάλων για να τον βοηθήσουν και για να προάγουν έτσι από κοινού τα κομμουνιστικά ιδεώδη. Υπό αυτή την έννοια βασικό σύνθημα της εκπαιδευτικής πολιτικής πρέπει να είναι λιγότερη «ηγεσία» και περισσότερη πρακτική εργασία, με άλλα λόγια, λιγότερες θεωρητικολογίες και περισσότερες πράξεις. Ο κομμουνιστής που είναι αληθινός ηγέτης θα διορθώσει τα αναλυτικά προγράμματα που του προτείνονται από τους έμπειρους δασκάλους, θα καταρτίσει ένα καλό εγχειρίδιο και θα πετύχει με αυτόν τον τρόπο πρακτικές, ακόμη κι αν είναι μικρές, βελτιώσεις στην εκπαιδευτική διαδικασία^{xxxiv}. Συνεπώς είναι ασυμβίβαστο να αυτοαποκαλείται κάποιος Κομμουνιστής ηγέτης, σύμφωνα με το Λένιν, και να είναι ανίκανος να πάρει πρακτικές αποφάσεις που να μπορούν να καλυτερεύουν την εργασία των εκπαιδευτικών και των μαθητών στην πράξη, γεγονός που έχει καταδειχθεί από το Λουνατσάρσκι τον Οκτώβριο του 1920.

Παρά τα προβλήματα όμως που παρατηρούνται στην σύνδεση του καθοδηγητικού μηχανισμού και της εφαρμογής του, η Σοβιετική δημοκρατία έχει κάνει μεγάλες προόδους στη δημόσια εκπαίδευση σύμφωνα με το Λένιν. Παρατηρεί μια ισχυρή επιθυμία για διαφώτιση και γνώση ανάμεσα στις μάζες της εργατικής τάξης την οποία υποκριτικά και βίαια ο καπιταλισμός παραπλανούσε προσφέροντας τη έναν τύπο εκπαίδευσης που αναπαρήγαγε τις σχέσεις εξουσίας και αδικίας. Παρόλα αυτά δεν παρέβλεπε τα προβλήματα και τα ελαττώματα της προσπάθειας αυτής, τα οποία τα εντόπιζε κυρίως στον τρόπο με τον οποίο οι μπολσεβίκοι οργάνωναν το εκπαιδευτικό σύστημα αλλά και στον τρόπο διανομής των βιβλίων και των εφημερίδων.

Την εποχή που οι μπολσεβίκοι είχαν την εξουσία στη Σοβιετική Ένωση σε 38 περιφέρειες (gubernias) ο επίσημος αριθμός των βιβλιοθηκών είχε ως εξής (εξαιρουμένης της Σιβηρίας και του Βόρειου Καύκασου)^{xxxv}:

Κεντρικές Βιβλιοθήκες	342
Περιφερειακές βιβλιοθήκες σε πόλη	521
Περιφερειακές βιβλιοθήκες σε κωμοπόλεις και χωριά	4474
Κινητές βιβλιοθήκες	1601
Αναγνωστήρια	14739
Διάφορα (κέντρα νεότητας, βιβλιοθήκες οργανισμών και ινστιτούτων)	12203
Σύνολο	33940

Ο Λένιν σε άρθρο του στην Πράβντα το Φεβρουάριο του 1921 διατείνεται ότι μόνο τα 2/3 του παραπάνω αριθμού είναι σωστά. Η γνώμη του Λένιν είναι ότι οι ψεύτικοι αριθμοί των βιβλιοθηκών δείχνουν ότι παρά τη δίψα των εργατών και των αγροτών για γνώση, υπάρχουν προβλήματα στην οργάνωση, στην διαμόρφωση και εντέλει στο τελικό αποτέλεσμα το οποίο θα ικανοποιήσει την ανάγκη για αυτομόρφωση των μαζών. Το ίδιο πρόβλημα ισχύει και στην περίπτωση των εφημερίδων και στη διανομή τους σε εργάτες και αγρότες: άλλα δεδομένα υπήρχαν στην κεντρική διοίκηση και άλλα δεδομένα διατύπωναν οι περιφερειακοί συντονιστές. Η ασυνεννοησία αυτή οδήγησε το Λένιν να ισχυριστεί ότι πολλά προβλήματα που δημιουργήθηκαν την περίοδο ηγεμονίας των αστών καπιταλιστών παραμένουν και ότι μόνο τα αρχικά βήματα της μετάβασης από τον καπιταλισμό στον κομμουνισμό έχουν γίνει. Οι καπιταλιστές θεωρούσαν ότι η εφημερίδα ήταν δική τους επιχείρηση, ένα μέσο πλουτισμού, πληροφόρησης και διασκέδασης αλλά και εργαλείο χειραγώγησης και κοροϊδίας των εργατικών και αγροτικών μαζών. Ο ηγέτης των μπολσεβίκων πίστευε ότι πλέον το εργαλείο του κέρδους έχει διαλυθεί, ότι πλέον έχει ξεκινήσει η μετατροπή των εφημερίδων σε όργανο μόρφωσης των μαζών. Με τα λόγια του: «Έχουμε αρχίσει να μετατρέπουμε τις εφημερίδες σε ένα όργανο μόρφωσης των μαζών και διδασκαλίας έτσι ώστε να ζουν και να χειρίζονται τα οικονομικά τους χωρίς τους γαιοκτήμονες και τους καπιταλιστές. Αλλά είμαστε μόνο στην αρχή του δρόμου. Δεν έχουν γίνει πολλά κατά τη διάρκεια των τριών τελευταίων χρόνων και πέρα. Πολλά πρέπει ακόμη να γίνουν: ο δρόμος μπροστά είναι πολύ μακρύς πράγματι. Ας έχουμε λιγότερα πολιτικά πλεονεκτήματα, λιγότερες γενικολογίες και αφηρημένα σλόγκαν από άπειρους κομμουνιστές που απέτυχαν στην κατανόηση των υποχρεώσεων τους. Ας έχουμε περισσότερη παραγωγή και πάνω από όλα πιο αποτελεσματική και δημιουργική εφαρμογή πολιτικής εμπειρίας έτσι ώστε να προσαρμοστεί η ανάπτυξη των μαζών». Στο πλαίσιο της πολιτικής αυτής βασίστηκε η απόφαση του Λένιν να μοιράζονται δωρεάν τα βιβλία και οι εφημερίδες στις βιβλιοθήκες και στα αναγνωστήρια. Αυτή η πράξη κατά τη γνώμη του θα έκανε πιο αποτελεσματική την προθυμία των ανθρώπων να μάθουν.

«Η εκπαίδευση είναι ένα εργαλείο της πάλης που τώρα διεξάγουμε. Μπορούμε να αντιμετωπίσουμε την υποκρισία και τα ψέματα με την απόλυτη και ειλικρινή αλήθεια. Ο πόλεμος έχει δείξει αρκετά απλά ότι «η θέληση της πλειοψηφίας» αντιστοιχεί με μια φράση που χρησιμοποιείται ως κάλυμμα της μπουρζουαζίας. Έχει αποδειχθεί ότι μια χούφτα πλουτοκρατών σέρνουν ολόκληρα έθνη στη σφαγή για ίδιον όφελος».

Επίλογος

Συνοπτικά, από την εξέταση του εκπαιδευτικού συστήματος την περίοδο που τα ηνία της εξουσίας στη Σοβιετική Ένωση τα είχε ο Λένιν φαίνεται ότι η εκπαίδευση ήταν πολύ σημαντική για την επιβίωση του καθεστώτος και για αυτό δεν θα έπρεπε οι επαγγελματίες παιδαγωγοί να έχουν τον πρώτο λόγο. Εμψυχωτές της εκπαιδευτικής πολιτικής απαιτούνταν να

είναι οι πολιτικοί αρχηγοί οι οποίοι και έπρεπε να κινούν τα νήματα. Παρόμοια άποψη είχε και αργότερα ο Στάλιν ο οποίος πίστευε ότι η εκπαίδευση είναι ένα όπλο του οποίου το αποτέλεσμα εξαρτάται από το ποιός το κρατάει στα χέρια του και σε ποιόν σκοπεύει»^{xxxvi}.

Η Σοβιετική εκπαιδευτική πολιτική προάγει τις ανάγκες και τους στόχους του κράτους περισσότερο και όχι τόσο του ατόμου. Είναι κεντρικά σχεδιασμένη και εξυπηρετεί κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτικούς σκοπούς. Τα Σοβιετικά σχολεία λειτουργούν ως διαμεσολαβητές της κομμουνιστικής κυβέρνησης ενώ η εκπαίδευση διαμορφώνει το άτομο έτσι ώστε να υπηρετεί το κράτος για το συμφέρον της κυβέρνησης. Ο Λένιν, ο ιδρυτής του Σοβιετικού κράτους, ήταν πεπεισμένος ότι «χωρίς διδασκαλία, δεν υπάρχει γνώση και χωρίς γνώση δεν υπάρχει κομμουνισμός».

ⁱ Λένιν., Β. Ι. (1985) Άπαντα, Σύγχρονη Εποχή, 26 Οκτώβρη 1917, τόμος 35 σελ. 21.

ⁱⁱ Λένιν., Β. Ι. (1985) ό.π. 11 Γενάρη 1918, τ. 35, σελ. 276.

ⁱⁱⁱ Λένιν., Β. Ι. (1985) ό.π. 24-25 Δεκέμβρη 1917, τ. 35, σελ. 198-199.

^{iv} Λένιν., Β. Ι. (1985) ό.π. 24-25 Δεκέμβρη 1917, τ. 35, σελ. 202.

^v Λένιν., Β. Ι. (1985) ό.π. Οι τρομοκρατημένοι από την κατάρρευση του παλιού και οι αγωνιζόμενοι για το καινούργιο 24-27 Δεκέμβρη 1917, τ. 35, σελ. 191.

^{vi} Λένιν, Β.Ι. (1985) ό.π. Πώς να οργανώσουμε την άμυλλα, 24-27 Δεκέμβρη 1917, τ. 35, σελ. 203.

^{vii} Λένιν, Β.Ι. (1985) ό.π. Τα άμεσα καθήκοντα της Σοβιετικής Εξουσίας, τ. 36 σελ. 196.

^{viii} Fitzpatrick, S., Rabinowitch, A. & Stites, R. (1991) Russia in the Era of NEP: Explorations in Soviet Society and Culture, Indiana University Press, σελ. 253.

^{ix} Chabe, A. (1971) Soviet Educational Policies: their development, administration and content, Educational leadership, 27, σελ. 525-531.

^x Felshtinsky, Y. (2010). Lenin and His Comrades: The Bolsheviks Take Over Russia 1917–1924. Enigma Books.

^{xi} Καρλ Μαρξ, Φρ. Έγκελς (2003) Η γερμανική ιδεολογία, επιμέλεια - μετάφραση: Κ. Φιλίνη, Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός.

^{xii} Kozulin, A. (1990). Vygotsky's Psychology: A Biography of Ideas. Cambridge, MA: Harvard University Press.

^{xiii} <http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1921/feb/07.htm>

^{xiv} <http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1918/aug/28.htm>

^{xv} Felshtinsky, Y. (2010) ό.π. σελ. 45 κ.ε.

^{xvi} <http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1913/jul/18.htm>

^{xvii} <http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1921/feb/07.htm>

^{xviii} Callahan, R. (1967) An Introduction to Education in American Society, Second Edition, New York: Alfred A. Knopf, σελ. 35

Βιβλιογραφία

Callahan, R. (1967) An Introduction to Education in American Society, Second Edition, New York: Alfred A. Knopf, σελ. 35

Chabe, A. (1971) Soviet Educational Policies: their development, administration and content, Educational leadership, 27, σελ. 525-531.

Felshtinsky, Y. (2010). Lenin and His Comrades: The Bolsheviks Take Over Russia 1917–1924. Enigma Books.

Fitzpatrick, S., Rabinowitch, A. & Stites, R. (1991) Russia in the Era of NEP: Explorations in Soviet Society and Culture, Indiana University Press, σελ. 253.

Kozulin, A. (1990). Vygotsky's Psychology: A Biography of Ideas. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Καρλ Μαρξ, Φρ. Έγκελς (2003) Η γερμανική ιδεολογία, επιμέλεια - μετάφραση: Κ. Φιλίνη, Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός.

Λένιν., Β. Ι. (1985) Άπαντα, Σύγχρονη Εποχή, 26 Οκτώβρη 1917, τόμοι 35 και 36.

Ιστότοποι

<http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1921/feb/07.htm>

<http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1918/aug/28.htm>

<http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1913/jul/18.htm>

<http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1921/feb/07.htm>

^{xix} Λένιν., Β. Ι. (1985) Άπαντα, Σύγχρονη Εποχή, 26 Οκτώβρη 1917, τόμος 35 σελ. 21.

^{xx} Λένιν., Β. Ι. (1985) ό.π. 11 Γενάρη 1918, τ. 35, σελ. 276.

^{xxi} Λένιν., Β. Ι. (1985) ό.π. 24-25 Δεκέμβρη 1917, τ. 35, σελ. 198-199.

^{xxii} Λένιν., Β. Ι. (1985) ό.π. 24-25 Δεκέμβρη 1917, τ. 35, σελ. 202.

^{xxiii} Λένιν., Β. Ι. (1985) ό.π. Οι τρομοκρατημένοι από την κατάρρευση του παλιού και οι αγωνιζόμενοι για το καινούργιο 24-27 Δεκέμβρη 1917, τ. 35, σελ. 191.

^{xxiv} Λένιν, Β.Ι. (1985) ό.π. Πώς να οργανώσουμε την άμιλλα, 24-27 Δεκέμβρη 1917, τ. 35, σελ. 203.

^{xxv} Λένιν, Β.Ι. (1985) ό.π. Τα άμεσα καθήκοντα της Σοβιετικής Εξουσίας, τ. 36 σελ. 196.

^{xxvi} Fitzpatrick, S., Rabinowitch, A. & Stites, R. (1991) Russia in the Era of NEP: Explorations in Soviet Society and Culture, Indiana University Press, σελ. 253.

^{xxvii} Chabe, A. (1971) Soviet Educational Policies: their development, administration and content, Educational leadership, 27, σελ. 525-531.

^{xxviii} Felshtinsky, Y. (2010). Lenin and His Comrades: The Bolsheviks Take Over Russia 1917–1924. Enigma Books.

^{xxix} Καρλ Μαρξ, Φρ. Έγκελς (2003) Η γερμανική ιδεολογία, επιμέλεια - μετάφραση: Κ. Φιλίνη, Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός.

^{xxx} Kozulin, A. (1990). Vygotsky's Psychology: A Biography of Ideas. Cambridge, MA: Harvard University Press.

^{xxxi} <http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1921/feb/07.htm>

^{xxxii} <http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1918/aug/28.htm>

^{xxxiii} Felshtinsky, Y. (2010) ό.π. σελ. 45 κ.ε.

^{xxxiv} <http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1913/jul/18.htm>

^{xxxv} <http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1921/feb/07.htm>

^{xxxvi} Callahan, R. (1967) An Introduction to Education in American Society, Second Edition, New York: Alfred A. Knopf, σελ. 35

Βιβλιογραφία

Callahan, R. (1967) An Introduction to Education in American Society, Second Edition, New York: Alfred A. Knopf, σελ. 35

Chabe, A. (1971) Soviet Educational Policies: their development, administration and content, Educational leadership, 27, σελ. 525-531.

Felshtinsky, Y. (2010). Lenin and His Comrades: The Bolsheviks Take Over Russia 1917–1924. Enigma Books.

Fitzpatrick, S., Rabinowitch, A. & Stites, R. (1991) Russia in the Era of NEP: Explorations in Soviet Society and Culture, Indiana University Press, σελ. 253.

Kozulin, A. (1990). *Vygotsky's Psychology: A Biography of Ideas*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Καρλ Μαρξ, Φρ. Έγκελς (2003) Η γερμανική ιδεολογία, επιμέλεια - μετάφραση: Κ. Φιλίνη, Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός.

Λένιν., Β. Ι. (1985) Άπαντα, Σύγχρονη Εποχή, 26 Οκτώβρη 1917, τόμοι 35 και 36.

Ιστότοποι

<http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1921/feb/07.htm>

<http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1918/aug/28.htm>

<http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1913/jul/18.htm>

<http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1921/feb/07.htm>